

JOSEP HERNANDO DELGADO*
ANNA PUIG I MIQUEL
XAVIER RODRIGO TORRES

**DE LA JURISDICCIO SECULAR A LA JURISDICCIO
ECLESIASTICA.**

**EL PROCÉS CONTRA LORENÇ PORTUGALÈS, MESTRE
EN ARTS, I TAMBÉ TONSURAT, I LA SEVA AMANT JOANA
D'ORIOLA, PORTUGUESA, ACUSATS AMBDÓS DE
ROBATORI I LORENÇ PORTUGALÈS DE NIGROMÀNCIA**

ABSTRACT

In 1420 a penal process of secular jurisdiction took place in Barcelona. A master in arts, whose name was Lorenç, originate from Portugal, and his lover named Joana, also portuguese, were charged. The offense committed was a currency theft. During the process it was find out that the defendant Lorenç was a clergyman who often practised magic and necromancy. That's why the criminal case of Lorenç, master in arts and clergyman, passed to the ecclesiastical jurisdiction.

INTRODUCCIÓ

És un fet que la Història Medieval, la Història Moderna i la Història Contemporània cerquen la seva informació cada vegada més en documentació d'arxius fins ara menystinguda, estenent aquesta recerca als camps més diversos: econòmic i financer, social, artístic, espiritual, cultural, etc., fent ús en aquesta recerca dels mètodes de la sociologia i, si escau, de la història quantitativa. És per això que ningú dubta ja, per exemple, que els fons dels protocols notariais han superat el caràcter de font secundària i s'han convertit en material de primera línia, en un nou caràcter de la història¹.

* Professor Titular de la Universitat de Barcelona, Facultat de Geografia i Història, Departament d'Història Medieval i Paleografia i Diplomàtica.

1. Són diversos els treballs, basats en documentació notarial, l'objectiu dels quals és un intent de tipificació d'aquesta documentació. Sobre la documentació notarial aragonesa, en especial pel medi rural, vegeu F. J. GARCÍA MARCO: *Tipología documental e investigación histórica: las actas notariales como reflejo de la evolución de la sociedad aragonesa en la Edad Media*, en <<Aragón en la Edad Media>>, IX (Zaragoza, 1991) pp. 31-53. Vegeu tanmateix, per a un medi socialment més complex, un intent de

Ara bé, si tenim present que la presència del notari era indispensable en el cas dels processos, que contenen les causes tan civils com criminals, i també en aquells que generà l'actuació del Sant Ofici de la Inquisició (*Sanctum Officium Inquisitionis Hæreticæ Pravitatis*)², res d'estrany, doncs, el fet de l'existència de documentació relacionada amb la Inquisició eclesiàstica, és a dir, amb la jurisdicció eclesiàstica, que hom pot trobar en els protocols notariais: actes dels processos contra acusats d'heretgia, actes de les apel·lacions presentades pels acusats, nomenaments de procuradors per part dels acusats. Documentació, per altra banda, que no ha cridat, fins ara, l'atenció dels historiadors³. Però gran part de la documentació que conté processos o causes tan civils com criminals no es troba en els protocols notariais sinó, en especial, en l'Arxiu Diocesà de Barcelona⁴. L'interès d'aquesta documentació és tan remarcable que constitueix una font indispensable per a conèixer la societat de l'època, sobre tot la vida quotidiana i les mentalitats, a més de la parla popular. Acusats per delictes i/o crims o testimonis en les causes incoades, tots els membres de la societat hi apareixen: nobles, clergues i poble; i també tots els delictes⁵, tota la criminalitat i la desgràcia de la marginalitat.⁶

classificació tipològica L. PAGAROLAS I SABATÉ, «Els Arxius de Protocols, font per a la Història Moderna», en «*Manuscripts*», 8 (Enero 1990), pp. 285-323. Pel que toca a això, són de gran interès les consideracions fetes per A. EIRAS ROEL, *La Metodología de la investigación histórica sobre documentación notarial: para un estado de la cuestión. Introducción general*, «Actas del II Coloquio de Metodología Histórica: La Documentación Notarial y la Historia», Universidad de Santiago de Compostela 1984, vol. I, pp. 13-30.

2. «Habeat ergo notarios publicos Episcoporum, locorum vel dominorum temporalium illarum terrarum vel regnorum, in quibus officium est sibi commissum, qui processus conficiant et alia quae ad negotia fidei pertinent, exequantur», N. Eimeric, *Directorium inquisitorum*, Romae 1585, pp. 592-93. Aquesta obra de Nicolau Eimeric la citarem amb el *Directorium inquisitorum* i la pàgina o pàgines

3. Vegeu J. HERNANDO DELGADO, «Processos inquisitorials per crim d'heretgia i una apel·lació per maltractament i parcialitat per part de l'inquisidor (1440)», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, XXIII (2005), pp. 75-139.

4. Vegeu J. M. MARTÍ I BONET, L. NIQUI I PUIGVERT, F. MIQUEL I MASCORT, *Processos de l'Arxiu Diocesà de Barcelona*, vol I, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1984.

5. Per exemple: adulteris, agressions, apropiacions de béns aliens, mobles i immobles, bandositats, bigàmia, bruixeria, calúmnies, clergues (conducta deshonest, simonia, apropiació de rendes eclesiàstiques, absentismes, agressions, mala pràctica sacramental, fill il·legítim, desobediència, etc), robatoris, concubinatge, criptojudaisme, delictes relacionats amb els esclaus, deutes, difamacions, dots, estafes i frauds, estupre, falsificacions de documents, falsificació de moneda, de testaments, fe-tilleria, fugida de presó, furts o robatoris, heretgies, homicidis, honoraris impagats a professionals, impostos, incompliments de pau i treva, injúries, introducció fraudulenta d'aliments (carn i peix) a la ciutat, irregularitats per consanguinitat i afinitat, llegats, màgia, meretrus, nigromància, perjuri, rapte, salaris impagats, segrest, usura, vendes fraudulentes, etc. Vegeu l'*Índex conceptual* de J. M. MARTÍ I BONET i altres, *Processos de l'Arxiu Diocesà de Barcelona*, citat, pp. 393-405.

6. R. A. BENEGAS LÓPEZ, «Problemes en l'entrada de bestiar destinat a carn a la ciutat de Barcelona durant la segona meitat del segle XV. Una qüestió fiscal i de salut pública», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 27/28 (2006-2007), 121-142; J. BUSQUETA I RIUS et alii, «Sant Andreu

JURISDICCIONS I PROCEDIMENT INQUISITORIAL

És un fet el tema de la diversitat de jurisdiccions a la Catalunya baix-medieval. El procés que presentem, però, presenta uns delictes, i uns sospitosos i imputats dels mateixos, que tingueren lloc en un territori que es trobava directament sota la jurisdicció reial, on la justícia era exercida per funcionaris reials, és a dir, per jutges i oficial reials: el batlle, el veguer i els seus agents amb jurisdicció en el seu territori, la batllia i la vegueria. Doncs bé, perquè els delictes s'havien comès a la vegueria de Barcelona, el procés s'havia de fer aquí. Ara bé, si un dels imputats era un clergue *simpliciter tonsuratus*, el jutge ordinari d'aquest imputat era el bisbe de la seva diòcesi i no podia ser acusat i jutjat en cap tribunal secular⁷. Altrament dit, els clergues

de Palomar en la sèrie de processos de l'Arxiu Diocesà de Barcelona. Alguns exemples>>, *Finestrelles*, 5 (1993); N. CELMA i Y. SERRANO, «El procés contra Pere Joan, batlle de Terrasa acusat de violació de la jurisdicció eclesiàstica», *Terme*, 11 (1997), pp. 34-39; C. COSTA BROCHADO, *A mulher nos litígios matrimoniais da Catalunha do século XV*, Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1995; C. COSTA BROCHADO, «Um Processo “Por Rapto De Doncella”. O caso d'una falsa promesa matrimonial entre um mercader e una antiga escrava sarda. ADB. Processos, núm. 535 (a. 1427-1428)», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 18 (1997), pp. 33-57; A. COTS CASTENYER, «Jutges eclesiàstics i processos en el bisbat de Vic», *Ausa*, XXI, (2004), pp. 445-447; M. D. FARENY, *Processos de crims del segle XV a Lleida: transcripció i estudi lingüístic*. Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida, 1986; J. HERNANDO DELGADO, «La Inquisición en Catalunya en la Baja Edad Media: un proceso por crimen de herejía contra el ciudadano de Barcelona Pere March», *Clio & Crimen*, nº 2 (2005), pp. 127-174; J. HERNANDO DELGADO, <<Processos inquisitorials per crim d'heretgia i una apel·lació per maltractament i parcialitat per part de l'inquisidor (1440)>>, *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, XXIII (2005), 75-139; J. HERNANDO i P. VALDEPEÑAS, «Del trenchament de la presó del bisbe. El procés contra Francesch Fonodella i na Violant, acusats de col·laboració en l'evasió de la presó episcopal de Barcelona de l'any 1436», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 11-12 (1990-1991), pp. 74-107; J. HERNANDO i A. IBÁÑEZ, «El procés contra Nicolau Sanxo, ciutadà de Barcelona, acusat d'haver circumcidat el seu fill (1437-1438)», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 13 (1992), pp. 74-100; J. MIRET I SANS, *Sempre han tingut bech les oques. Apuntacions per a la història de les costums privades*, 2 vols, Barcelona, 1905 i 1906; J. MIRET I SANS, <<El procés de les hòsties contra els jueus d'Osca en 1377>>, *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, IV (1911-1912), pp. 59-80; M. PAU GÓMEZ, «La ciutat de Lleida contra blasfems, heretges i bruixes (s. XV)», *Miscel·lània Homenatge a Josep Lladonosa*, Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida, 1984, pp. 373-390; J. PERARNAU I ESPELT, <<El procés inquisitorial barceloní contra els jueus Janto Almuli, la seva muller Jamila i Jucef de Quatorze (1341-1342)>>, *Revista Catalana de Teologia*, IV (1979), pp. 309-357; J. DE PUIG I OLIVER, <<El procés dels lul·listes valencians contra Nicolau Eimeric en el marc del Cisma d'Occident>>, *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 56 (julio-diciembre 1986), pp.; J. A. RABELLA RIBAS, *Un matrimoni desvingut i un gat metzinat. Procés criminal Barceloní del segle XIV*, Ed. Curial, Barcelona, 1988; J. RIERA SANS, *El cavaller i l'alcavota. Un procés medieval*. Club Editor, Barcelona, 1973; J. M. SANS I TRAVE, *El procés dels templers catalans. Entre el turment i la glòria*, Lleida 1990.

7. S. BUENO SALINAS, *El Derecho canónico catalán en la Baja Edad Media: la diócesis de Gerona en los siglos XIII y XIV*, Facultat de Teologia de Catalunya, Barcelona, 2000; M. CAMPS CLEMENTE, *El turment a Lleida (segles XIV-XVI)*, Ed. Universitat de Lleida – Ajuntament d'Alcarràs, Lleida, 1998; E. EICHMAN, *Derecho procesal según el código de derecho canónico*. Trad. i ed. De Otto y A. Sanz, Bosch,

fruien del *privilegium fori*, el privilegi clerical, pel qual en totes les causes, tan civils com criminals, els clergues havien de ser citats a comparèixer davant el jutge eclesiàstic.⁸ En el procés que presentem, de l'any 1420, que es troba a l'Arxiu Diocesà de Barcelona, catalogat amb el número 365, les actuacions processals varen començar en la cort secular, és a dir, sota la jurisdicció de veguer. Hom acusava el mestre d'arts Lorenç Portugalès de robatori de moneda en col·laboració amb la seva amant Joana d'Oriola, també portuguesa. En haver-se esbrinat, però, que un dels imputats del procés, Lorenç Portugalès, era un clergue i practicava la fetilleria, bruixeria i nigromància, el procés va passar, pel que tocava al clergue, a la jurisdicció eclesiàstica.

Doncs bé, per a entendre el mecanisme del funcionament dels tribunals, tan seculars com eclesiàstics, no n'hi ha prou amb la lectura i l'estudi de les compilacions legals i canòniques sobre el sistema processal. Com ens ha mostrat Yolanda Serrano Seoane, cal estudiar cada un dels processos, perquè aquests ens mostren no tan sols com s'aplicaven les normes que regulaven els tribunals i les actuacions dels seus funcionaris, sinó també l'adaptació d'aquestes normes a les diverses causes i a les circumstàncies conjunturals d'aquestes⁹. Com podem veure en el text esquemàtic que

Barcelona, 1931; V. FERRO, *El Dret Públic Català. Les institucions de Catalunya fins el Decret de Nova Planta*, Eumo, Vic, 1987; V. FERRO, *Història del dret català*, Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya, Barcelona, 2001; V. GUAL VILÀ, *L'exercici de la justícia eclesiàstica. Poblet, segles XV-XVII*. Col. Episodis de la història, nº32, Ed. Dalmau, Barcelona, 2000; J. LALINDE ABADIA, <<Los gastos del proceso en el derecho histórico español>>, *Anuario de Historia del Derecho Español*, XXVI (1956), pp. 337-467; J. LALINDE ABADIA, *La jurisdicción real inferior en Cataluña* (<<corts>>, <<veguers>>, <<batlles>>), Ayuntamiento de Barcelona, Barcelona, 1966; A. LÓPEZ-AMO MARÍN, <<El derecho penal español en la Baja Edad Media>>, *Anuario de Historia del Derecho Español*, XXVI (1956), pp. 301-336; J. L. LÓPEZ ZUBILLAGA, «La cosa juzgada en el Derecho Canónico medieval», *Revista de Estudios Históricos Jurídicos*, 26 (2004), pp. 395-420; G. MARTÍNEZ DíEZ, <<La tortura judicial en la legislación histórica española>> *Anuario de Historia del Derecho Español*, XXXII (1962), pp. 223-300; R. O'CALLAGHAN, <<Doctrina de las Decretales respecto a fundar sentencias>>, *Revista jurídica Catalana*, IX (1903), pp. 245-253; J. M. PONS GURI, *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*. Vol. III, Col. Textos i documents, nº 22, Fundació Noguera, Barcelona, 1989; S. RIERA VIADER, «La potestat del Consell de Cent de Barcelona en matèria de justícia criminal: el "juí de prohoms" (1442-1515)», *XVII Congrès d'Història de la Corona d'Aragó: el món urbà a la Corona d'Aragó del 1137 als decrets de Nova Planta*, Universitat de Barcelona, Barcelona, 2000.

8. Aclarim que la paraula *forum* o *for* té el significat, en d'altres, de *tribunal*. El privilegi en virtut del qual els sacerdots i altres clergues no podien ser presentats sinó davant una jurisdicció eclesiàstica, es remunta a la legislació de Justinià (emperador 527-67), al menys per a les causes civils (*Nov.*, L. LXXIX, c. VIII; l. LXXXIII, c. XXI; l. CXXIII, c. XXIII). Els concilis de les èpoques franca i carolíngia varen confirmar aquest principi, malgrat que va ser subordinat a certes limitacions. Diversos papes de l'època posterior, Alexandre III (papa 1159-81), Celestí III (papa 1191-98), Innocenci III (papa 1198-1220), varen estendre l'aplicació d'aquest principi contingut en el *privilegium fori* a totes les causes civils i criminals, tret dels casos referits al lligam feudal (*De foro competentis*, l. II, tit. II, c. 6). La legislació de les decretals, en els títols *De iudiciis* i *De foro competentis* marca l'apogeu del privilegi del for.

9. Y. SERRANO, <<El sistema penal del Tribunal Eclesiàstic de la Diòcesis de Barcelona en la Baja Edad Media. Primera parte. Estudio>>, *Clío & Crimen*, 3, pp. 334-429. Yolanda Serrano ens presenta

segueix, hom pot visualitzar quin va ser el procediment en el procés que publiquem contra Lorenç Portugalès, mestre en arts, i la seva amant Joana d'Oriola, acusats de robatori, sent Lorenç Portugalès clergue i practicant de l'art de la nigromància.

CURIA SAECULARIS / JURISDICCIO CIVIL

FASE EN OFENSA

- Objecte de l'acusació: acusats o delats i delictes o crims*
- Testimonis de l'acusació a requesta del procurador fiscal*
 - Testimoni-víctima: Pere Bach, escuder amb Bernat Oliver, ciutadà de Barcelona*
 - Acusada o delata: Joana d'Oriola, portuguesa*
 - Acusat o delat: Lorenç Portugalès o Laurentius Gondisalvi o mestre Llorenç, mestre en arts, mestre d'escolars, oriünd del regne de Portugal, habitant de Barcelona*
 - Testimoni: Pasquala, vidua de Pere de Vallfalta*
 - Testimoni: Joana, muller de Bernat Font*
 - Testimoni: Bernat Oliver, ciutadà de Barcelona*
 - Testimoni: Constança, tavernera, muller de Pere Moles, barber, ciutadà de Barcelona*
 - Testimoni: Angelina, muller de Salvador Palau, ciutadà de Barcelona*
 - Acarament entre la testimoni Angelina, muller de Salvador Palau, i l'acusada Joana d'Oriola*
 - Acarament entre l'acusat Lorenç Portugalès, mestre en arts, i la testimoni Angelina, muller de Salvador Palau*
 - Acarament entre l'acusada Joana d'Oriola i el testimoni Pere Bach, escuder*
 - Reinterrogatori de l'acusat mestre Lorenç Portugalès, mestre en arts, sobre la deposició de la testimoni Constança, tavernera, muller de Pere Moles, barber*
 - Acarament entre la testimoni Constança, tavernera, muller de Pere Moles, barber, ciutadà de Barcelona, i l'acusat Lorenç Portugalès, mestre en arts*
 - Acarament entre l'acusada Joana d'Oriola i la testimoni Joana, muller de Bernat Font*
- Publicació de la inquisició*
- Petició del procurador fiscal de pena ilo turments, tot demanant que s'iniciï*

les fonts, la diversificació de jurisdiccions, les fonts normatives, el tribunal episcopal de Barcelona, la seva composició, competències i procediment, els infractors i motivacions, la punició dels delictes, el control i la persecució dels delinqüents. En la segona part Y. Serrano fa una selecció d'aquells processos que han estat útils per al seu estudi.

FASE EN DEFENSA

- Resposta per part de Francesc Blanch, procurador del mestre Lorenç Portugalès, mestre en arts: demana la llibertat dels acusats o que siguin donats a manlleuta
- El procurador dels acusats fa exposició de les defenses
- Nous testimonis a requesta del procurador fiscal
 - Testimoni: Jaume Prima, morro-de-vaques i saig de la cort del veguer de Barcelona
 - Testimoni: Antoni Masdeu, estudiant i mestre d'escolars, oriünd de Darnius, diòcesi de Girona

CURIA ECCLESIASTICA / JURISDICCIO ECLESIASTICA**FASE EN OFENSA**

- Declaració de l'acusat o delat Lorenç Portugalès, mestre en arts, mestre d'escolars, oriünd del regne de Portugal, habitant de Barcelona
- Acusació contra mestre Lorenç Portugalès per part del procurador fiscal Guerau Fangar
- Interrogatori de l'acusat mestre Lorenç Portugalès
- Testimonis a requesta del procurador fiscal
 - Testimoni: Maria, muller de Pere Janer, mestre de cases, ciutadà de Barcelona
 - Testimoni: Jaume Prima, saig de la cúria del veguer de Barcelona
 - Acceptació dels testimonis donats en la cort secular

FASE EN DEFENSA

- Deposició de mestre Lorenç Portugalès
- Rèplica del procurador fiscal
- Nomenament del procurador de l'acusat mestre Lorenç Portugalès. Exposició del procurador
- El procurador fiscal demana el turment
- La defensa demana que es dicti sentència
- El procurador fiscal demana el turment

VÍCTIMA, ACUSATS I TESTIMONIS

Víctima: Pere Bach

Pere Bach, escuder del ciutadà de Barcelona Bernat Oliver, vivia a casa del seu senyor i tenia cura d'ell, tant és així que, malgrat tenir cambra pròpia a la planta su-

perior de la casa, dormia a la cambra del seu senyor, quan aquest estava malalt, que es trobava en la planta baixa. Estava casat i la seva muller feia de dida, per la qual cosa ambdós vivien en cases diferents. Era amic dels acusats mestre Lorenç Portugalès i l'amiga d'aquest Joana, portuguesa, la qual vivia a la mateixa casa, com es pot veure, per exemple, amb el fet que féu un préstec de tres florins a Joana, garantit el préstec amb unes penyores, roba diversa, propietat de mestre Lorenç. En ser objecte de robatori de diversa moneda que tenia en la seva cambra i en sospitar de Joana i Lorenç, els va denunciar i va ser part en el procés d'inquisició contra mestre Lorenç i la seva amiga Joana. A partir d'ara, Pere Bach es convertí en adversari de mestre Lorenç, és a dir, en enemic.

Acusada: Joana d'Oriola

En la fase inicial del procés la còmplice de Lorenç Portugalès es dita *Iohanna de Oriola, regni Castelle*. Creiem que *Castelle* és un error degut, potser, a la llengua habitual de Joana. Sempre més, en el text, es dita *portogalesa*, tret d'una vegada en què és dita *domina Iohanna de Xea, alias de Oriola*. Tenia a Barcelona un cosí de nom Constantí també portuguès. Creiem, doncs, que la forma correcta seria Joana d'Oriola, entenent per Oriola un topònim, és a dir, el municipi del districte d'Evora a Portugal. Doncs bé, Joana de Portugal va passar a València, i ja maridada va ser contractada com a dida a casa de Manuel Díez, on va conèixer el també portuguès mestre Lorenç que feia de mestre dels fills de Manuel Díez. Per la seva conducta el seu marit la va abandonar. Joana anà llavors a Barcelona on exercí la prostitució en un bordell, d'on fou rescatada pel seu amic i amant mestre Lorenç en haver pagat el que Joana devia al seu alcavot. Rebutjada de forma definitiva pel seu marit valencià, a Barcelona visqué un temps amb mestre Lorenç Portugalès, sent contractada, amb l'ajut d'aquest, pel ciutadà de Barcelona Bernat Oliver, passant a viure com a macipa o minyona a casa seva. Mestre Lorenç Portugalès sempre va ser el seu amant i sempre vetllà per ella.

Acusat: Lorenç Portugalès

En el procés, les parts de text en llengua vulgar o català, és dit, quasi bé sempre, mestre Lorenç i *magister Laurentius* en les parts en llengua llatina. Tanmateix, dins el manuscrit hem trobat dues cèdules escrites de la seva mà. En una d'elles, signa *Lorens Portugalès*, en l'altra, escrita també de la seva mà, diu: "Yo *Lorenço Portugalès* tench per rebuts tots los testimonis en lo procés del veguer donats...". Però també, en una part escrita en llatí, hom diu: "Magister *Laurentius Gondisalvi*, oriundus

regni Portugalie”¹⁰. Originari, doncs, de Portugal, sent clergue per haver rebut la primera tonsura, cosa habitual en els estudiants de l'època, emigrà a València, on s'establí a casa d'un tal Manuel Díez, com a mestre o “scolà” dels seus fills. Aquí va conèixer la dida de la família, Joana, portuguesa, de la qual esdevindria amic i amant, malgrat que Joana era maridada. Més endavant anà a Barcelona per tal d'estudiar i ensenyar la seva especialitat, les arts, perquè era mestre en arts, malgrat que no sabem on va aconseguir aquest títol acadèmic. Aquesta tasca de mestre d'arts l'exercí al convent dels Frares Menors de Barcelona ensenyant-hi a alguns frares. A Barcelona visqué al carrer Sant Pol. Aquí retrobà la seva amiga i amant Joana en un bordell. Lorenç Portugalès rescatà la seva amiga pagant el que aquesta devia al seu alcavot. Fet això, mestre Lorenç tornà a València, on vivia el marit de Joana, per veure si aquest la volia “cobrar”. El marit, però, l'havia abandonada i no volgué saber-ne res. Durant un temps Lorenç i Joana visqueren junts. Mentre, mestre Lorenç aconseguí que Joana exercís l'ofici de macipa, *pedisseca* o minyona a casa del ciutadà de Barcelona Bernat Oliver, que disposava també d'un estudiant, dit Antoni Masdeu, oriünd de la vila de Darnius de la diòcesi de Girona, que feia de mestre del seus fills, al qual mestre Lorenç li corregí un llibre. A Barcelona, mestre Lorenç practicà la màgia, la fetilleria, la nigromància, segons el testimoni d'una altra amiga i amant seva dita Constança. El grau d'integració de Lorenç i la seva amiga Joana en la societat barcelonina ens ho indiquen els fets que si, per una banda, mestre Lorenç semblava fer-se amb persones d'una certa importància de Barcelona, com l'ardiaca de Santa Maria del Mar i el prior o majoral de l'Hospital de la Santa Creu, per altra, en moments de gran dificultat, com és el del seu procés, eren considerats *stranei*, és a dir, d'altre país, per la qual cosa no pogueren aconseguir fiadors. Mestre Lorenç Portugalès, endemés, era clergue per haver rebut la tonsura.

Testimoni: Pasquala

Pasquala, vídua de Pere de Vallfalta. La seva relació amb els fets es limità al fet que el dia en què el sotsveguer anà a casa de Bernat Oliver per a inquirir sobre el robatori, ella es trobava al carrer de Sant Pol, prop de la casa de mestre Lorenç Portugalès, l'amant de Joana d'Oriola. Mentre parlava amb un home, el bastaix Salvador Palau, la muller d'aquest, Angelina, va ser enviada per mestre Lorenç a casa de Bernat Oliver per tal de saber noves sobre Joana d'Oriola. En tornar aquesta dona, oí que aquesta deia a mestre Lorenç que fugís, perquè l'havien difamada d'haver robat diners a l'escuder de Bernat Oliver.

10. Com es pot veure en el procés, sempre és dit abreujadament *mestre Lorenç*. Nosaltres ens hem decidit per anomenar-lo seguint la seva signatura autògrafa *Lorens Portugalès*, tot normalitzant Lorens per Lorenç.

Testimoni: Joana

Joana, testimoni de càrrec, muller de Bernat Font, havia estat esclava de Bernat Oliver. Ja lliure i mullerada amb Bernat Font, era, en el moment dels fets, “domèstica i familiar”, és a dir, macipa o minyona de Bernat Oliver, menjant i bevent cada dia a casa d’aquest. Era mare de dos fills, el pare dels quals hom deia, primer, que era Bernat Oliver i més endavant un capellà. Era una dona pobre en no posseir béns que arribessin a 50 lliures. Era considerada persona inhonesta, poc fiable, xerraire i vil. Tant ella com el seu marit Bernat Font feren costat a Bernat Oliver i al seu escuder en el procés per robatori dels diners d’aquest. En fer feina de minyona a casa de Bernat Oliver, on vivia Joana d’Oriola a causa de la mateixa feina, hi havia una certa proximitat entre elles. La seva declaració manifestà, malgrat tot, enemistat vers Joana d’Oriola.

Testimoni: Bernat Oliver

Bernat Oliver, ciutadà de Barcelona, era el senyor de la casa on es va cometre el robatori. Tenia un escuder, Pere Bach, la víctima del robatori, amb cambra a planta superior de la casa, amb porta al carrer d’En Serra. Tenia una minyona o macipa amb cambra també a la casa, Joana d’Oriola, acusada del robatori induïda pel seu amant mestre Lorenç Portugalès, amb cambra també a la casa. Bernat Oliver disposava d’una altra minyona dita Joana, muller de Bernat Font, que havia estat la seva esclava, però sense cambra a la casa. Per a l’educació i instrucció dels seus fills tenia a casa un estudiant de nom Antoni Masdeu, oriünd de Darnius, diòcesi de Girona. Bernat Oliver, en fer-li saber el seu escuder que havia estat robat, li féu costat, perquè la nit del robatori a casa sols hi havia tres persones: ell, que estava malalt, el seu escuder Bernat Oliver i l’acusada Joana d’Oriola.

Testimoni: Constança

Constança, muller de Pere Moles, barber, ciutadà de Barcelona, tavernera, vivia en el moment del procés fora de la llar marital. Era veïna de l’imputat mestre Lorenç Portugalès, el qual “moltes vagades ha jagut ab ella”. Havia estat concubina o amant d’un sacerdot de nom Joan, ja difunt. Després ho fou d’un altre sacerdot també de nom Joan. En aquest moment vivia al carrer d’En Robador. Havia estat meretriu pública en diversos bordells. És considerada pobre en posseir sinó béns d’un valor inferior a 50 lliures. Acostumava a beure vi, per la qual cosa és qualificada com èbria. Es considerada “levis mentis” i habituada a mentir. No s’estava d’agafar el que no era seu, com féu robant a un hostalera, de nom Beatriu, vi i altres coses. En ser maltractada pel sacerdot Joan, del qual era concubina, demanà ajut a mestre Lorenç. Aquest, fent ús de fetilleries o màgia o nigromància, li va fer un capbreu

amb pergami de somera on escriví amb la sang del seu dit menovell. Constança havia de posar-se aquest pergami “demunt el cor” i es veuria lliure dels maltractes. Més endavant, en seguir els maltractaments, sembla ser d’algú altre amb qui estava, mestre Lorenç li digué que li portés cabells i *femta* d’ella, és a dir, excrements, i una camisa del maltractador. Constança s’hi nega. Més tard, mestre Lorenç entrà a casa seva i li furtà els diners obtinguts de la venda del vi. Mestre Lorenç, tanmateix, la va convèncer de que fent ús de pràctiques nigromàntiques, Constança recuperaria els diners. Malgrat tot, ella sempre va pensar que mestre Lorenç era el lladre. Enemistada amb ell, en el procés es mostrà malèvola vers ell, és a dir, va ser considerada testimoni hostil.

Testimoni: Angelina

Angelina, muller de Salvador Palau, bastaix, ciutadà de Barcelona. La seva casa tenia paret mitgera amb la de l’acusat mestre Lorenç Portugalès al carrer de San Pol. Devien tenir tracte amistós. Es la dona que va ser enviada per l’acusat per saber quelcom de la seva amant Joana, macipa a casa de Bernat Oliver el dia dels fets. Ella el va avisar de la detenció de Joana acusada de robatori dels diners de l’escuder Pere Bach i de que la seva amant l’aconsellava que fugís.

Testimoni: Jaume Prima

Jaume Prima, morro-de-vaques, és a dir, botxí, dit en el text en llatí *emutilator*, i saig de la cort del veguer de Barcelona. Un any abans dels fets del procés, en ser acusats mestre Lorenç Portugalès i la seva amant Joana per un pobre captaire de nom Pedro, castellà, que vivia al carrer d’En Robador, d’haver-li robat algunes peces de roba, Jaume Prima els va cercar i va trobar mestre Lorenç prop del pati de l’Hospital de la Santa Creu dient les Hores. El prior de l’Hospital intercedí per mestre Lorenç i va aconseguir que hom tornés els objectes robats al captaire. Tot seguit aquest es va fer enrere en la denúncia. Atès que Jaume Prima era botxí, el procurador de mestre Lorenç va argüir en la seva defensa, per tal de desacreditar el seu testimoni, que era *infamis infamia iuris et facti, attento eius officio*. A més a més, digué que havia estat condemnat per les greus blasfèmies que deia contra Déu i els sants. També que, en ser sospitós d’heretgia, posat en un cadafal en el pati del palau episcopal de Barcelona, va ser jutjat, sentenciat i condemnat. Més encara, Jaume Prima era taulager, és a dir, posseïa una taula o establiment de joc, sent qualificat de tafur per practicar jocs prohibits. Tot això el portava al prèstec amb usura, sent qualificat en el procés com usurer públic.

Testimoni: Antoni Masdeu

Antoni Masdeu, estudiant, oriünd de Darnius, diòcesi de Girona, era el mestre dels fills de Bernat Oliver, vivint a casa d'aquest. En la seva declaració féu constar que mestre Lorenç havia entrat a la casa, sense saber-ho el senyor Bernat Oliver, un vespre, portat per l'amant d'aquest Joana d'Oriola, amb la qual va jeure aquella nit. En iniciar-se el procés Antoni Masdeu era fora de Barcelona. Amb la seva declaració situava els acusats a la casa entrant d'amagat. Va ser considerat testimoni hostil, en ser en una persona a sou de Bernat Oliver.

Testimoni: Maria

Maria, muller de Pere Janer, mestre de cases, ciutadà de Barcelona. Com una altra testimoni, la seva casa tenia paret mitgera amb la de l'acusat mestre Lorenç Portugalès al carrer de San Pol. Segons la defensa, malgrat estar maridada, tenia en el moment del procés un amant i va ser acusada de ser *alcavota de molts hòmens e dones*. Estava sovint embriaga. Hom la considerava una busca-raons, una xerrameca i mala dona. El procurador de l'acusat la va qualificar de ser testimoni hostil vers mestre Lorenç.

ELS FETS

El dia 2 de juliol de 1420, *fama publica referente*, va arribar a la vegueria de Barcelona, el regent de la qual era Bartomeu Castelló, que s'havia comès un delicte. Aquest, actuant d'ofici, encomanà la inquisició al jurista Pere Serra, ciutadà de Barcelona. Per tant, Pere Serra seria inquisidor i jutge. Aquest mateix dia Pere Serra inicià la tasca d'inquisidor, instant i requerint-ho Pere de Coll, lloctinent del procurador fiscal de la cort de la vegueria de Barcelona, per tal de determinar els fets i els responsables. En un dia no determinat del mes de juny Joana d'Oriola, portuguesa, minyona o "pedissecha" a casa del ciutadà de Barcelona Bernat Oliver, instigada pel seu amant, el també portuguès Lorenç Potugalès, mestre en arts i també mestre d'escolars, habitant de Barcelona, havien furtat un sac on hi havia set lliures en croats i menuts i dos florins d'or d'Aragó, i també una capsa on hi havia dos florins en or i vint sous en menuts, i una bossa amb cinc florins d'Aragó i cinc unces d'argent, pertanyent tot a Pere Bach, escuder del dit Bernat Oliver. Pere Bach tenia tots aquests diners en una cambra on ell solia anar-hi per a dormir. Considerant que es tractava d'un delicte greu, l'inquisidor Pere Serra, per manament del regent de la vegueria de Barcelona, mitjançant Pere Coll, lloctinent del procurador fiscal de la cort del veguer, va procedir a inquirir sobre el delicte esmentat i els seus factors.

De fet, però, s'havia presentat una denúncia a la vegueria, davant el sotsveguer, per part de Pere Bach, escuder de Bernat Oliver, el dia de Sant Joan propassat, contra els sospitosos la minyona Joana d'Oriola, portuguesa, i el seu amant mestre Joan Portugalès, cosins germans segons ells, i que es trobaven d'amagat a vegades a la casa de Bernat Oliver.

Establert l'objecte de l'acusació, és a dir, el delictes o crim, que va ser qualificat greu, i identificats els sospitosos i, per tant, els acusats o delats, va començar la fase *en ofensa* o sumària¹¹. El lloctinent del procurador fiscal va procedir a l'interrogatori per tal d'establir el *corpus delicti* i indagar qui n'era l'autor o autors i determinar-ne la responsabilitat. Va actuar amb lògica: primer la víctima, tot seguit els sospitosos i acusats i després els testimonis, fent, quan calgués, acaraments i reinterrogatoris.

Hom va començar per la víctima del delictes Pere Bach, escuder de Bernat Oliver, el qual acusà del robatori a Joana d'Oriola, macipa, que feia la seva tasca i vivia a la mateixa casa que ell, i també a mestre Lorenç Portugalès, amant de Joana. Joana sabia que Pere tenia diners i la sospitosa Joana es trobava a casa amb el seu amant Lorenç Portugalès. Ambdós, i cap altre, es trobaven en el lloc del delictes i tingueren l'oportunitat de fer el robatori. La conseqüència d'aquesta declaració va ser que el sotsveguer va manar que ambdós fossin tancats a la presó.

Tot seguit va ser interrogada l'acusada Joana d'Oriola, la macipa o minyona. La seva declaració consistí en fer veure que ella havia fet entrar, la nit del robatori, el seu amant mestre Lorenç a la casa, que l'havia fet pujar a la cambra de la víctima Pere Bach, però que ho havia fet perquè un estudiant de nom Antoni Masdeu, oriünd de Darnius de la diòcesi de Girona, mestre dels fills de Joan Oliver, que vivia en la mateixa casa, li havia demanat que fes venir mestre Lorenç per tal de corregir un llibre.

L'interrogatori de l'altre sospitós i acusat, mestre Lorenç Portugalès, consistí en determinar el perquè de la seva presència a la casa. Mestre Lorenç declarà que la seva presència es devia als precés del mestre dels nens de la casa per tal de corregir-li un llibre. Tots soparen pa, vi, formatge i nous, mestre Lorenç corregí el llibre i, aquell vespre, mestre Lorenç dormí en la casa. Al matí, ell i el dit Antoni Masdeu, mestre dels nens de la casa, eixiren de casa.

Un dia després d'haver-se iniciat la inquisició, és a dir, el dia 3 de juliol, hom procedí a l'interrogatori dels diversos testimonis en relació directa, o no, amb els fets, la víctima i els sospitosos i acusats del robatori. El primer testimoni va ser Pasquala, vídua de Pere de Vallfalta, que "estaba paret mitgera del mestre Lorenç" i que el dia que meteren Joana d'Oriola i mestre Lorenç a la presó, es trobava al carrer

11. Sobre el procediment vegeu J. HERNANDO DELGADO, <<Processos inquisitorials per crim d'heretgia i una apel·lació per maltractament i parcialitat...>>, citat, pp. 90-93; Y. SERRANO, <<El sistema penal del Tribunal Eclesiàstic de la Diòcesi de Barcelona en la Baja Edad Media...>>, citat, pp. 362-369.

Sant Pol, on vivia també mestre Lorenç. La seva declaració consistí en dir que una dona havia estat enviada per mestre Lorenç a la casa on vivia la seva amant Joana, i, en tornar, digué a aquest que Joana li havia fet saber que li digués que l'havien difamada de robatori i que ell "si no havia cames, que-n manlevàs", és a dir, que fugís.

Joana muller de Bernat Font, va ser el testimoni següent. Era amiga de l'acusada Joana i ambdós havien parlat dels diners que devia tenir l'escuder Pere Bach tant pel seu treball com perquè la seva dona treballava com a dida. Exposà que el dia en què Joana i mestre Lorenç foren presos, ella es trobava a casa de Bernat Oliver. Pel que fa a la presència de mestre Lorenç a la casa en el moment del robatori, declarà que tot ho sabia d'oïda.

El següent testimoni va ser Bernat Oliver, el senyor de la casa. La seva declaració coincidí amb el que havia dit la víctima, el seu escuder Pere Bach.

Mestre Lorenç tenia una altra amant de nom Constança, muller de Pere Moles, barber de Barcelona, tavernera i veïna del dit mestre Lorenç. Sobre el robatori Constança digué que no en sabia res. Però en el seu interrogatori hom introduí un altre delictes fet per mestre Lorenç Portugalès: la pràctica de la nigromància. A més a més, declarà que un dia proper a la festa del Ram mestre Lorenç Portugalès, amant seu, li havia robat un bossa de seda on hi tenia diners, que després li havia tornat.

Angelina, muller de Salvador Palau de Barcelona, veïna de mestre Lorenç, perquè vivien en el mateix carrer i a més "après d'ella testimoni stà paret migera", va ser el testimoni següent. Va declarar que coneixia els delats i que va ser ella la dona que mestre Lorenç havia enviat a casa de Bernat Oliver per saber què passava amb la seva amiga Joana. Angelina havia parlat amb Joana i aquesta li havia dit que havia estat difamada de robatori i que digués a mestre Lorenç que fugís.

El dia 5 de juliol es feren diversos acaraments. Calia que no hi hagués dubte sobre la presència dels acusats en el lloc del delictes i per tant que aquests, i cap altre, tingueren l'oportunitat de cometre el delictes. Un dels acaraments es va fer entre Angelina i l'acusada Joana referent a allò que aquesta havia dit sobre que mestre Lorenç fugís, perquè el sotsveguer el volia pendre. L'altre acarament va ser entre l'acusat mestre Lorenç i també Angelina. Mestre Lorenç va afirmar que Angelina no li havia dit que se'n anés. Un tercer acarament va ser entre l'acusada Joana d'Oriola i la víctima del robatori, l'escuder Pere Bach, sobre si Joana l'havia vist comptar els diners, cosa que negà amb fermesa l'acusada Joana d'Oriola.

En l'interrogatori de la tavernera Constança, també amant de mestre Lorenç, aquesta havia parlat de pràctiques de nigromància per part de mestre Lorenç¹².

12. En el procés consten dues versions de la pràctica de nigromància amb Constança. Una es troba en la declaració d'aquesta: <<E lo dit mestre Lorens dix a ella testimoni que li faria un capbreu, que lo dit Johan no la sobregageria ni li faria anuig. E ella respòs-li que-n hauria gran plaer. E lo dit mestre Lorens dix a ella testimoni que li hagués pregamí de somera e de la sanch d'ella testimoni del dit manovell. E de fet lo dit mestre Lorens hac lo dit pregamí e vench a ella testimoni ab una agulla,

Aquests fets no constaven en el que podríem dir l'acta d'acusació. És per això que aquest fou reinterrogat, tot negant qualsevulla d'aquestes pràctiques i digué que ell s'havia limitat a escriure per a Constança una oració en un pergami, copiant-la d'una que tenia l'ardiaca de Santa Maria del Mar. És per aquesta resposta que om procedí a l'acarament entre mestre Lorenç i la tavernera Constança. Aquesta es ratificà en allò que havia depositat: que li havien robat una bossa amb diners, que mestre Lorenç s'havia ofert a recuperar-la mitjançant pràctiques de nigromància, s'havia recuperat la bossa. En negar-ho mestre Lorenç, Constança ratificà el contingut de la seva declaració i tornà a acusar a mestre Lorenç d'haver-li robat la bossa.

El dia 11 de juliol, es va fer l'acarament entre l'acusada Joana d'Oriola i la testimoni Joana, muller de Bernat Font sobre la conversa d'ambdues referent als diners que devia tenir la víctima del robatori, l'escuder Pere Bach, i si els tenia a casa. L'acusada Joana d'Oriola negà amb fermesa aquesta conversa dient que havien parlat d'una gallina perduda i no de cap altra cosa.

Havia acabat la *fase en ofensa*. L'endemà, dia 11 de juliol, va començar la fase *en defensa*. La presumpció de culpabilitat havia estat establerta: hom havia furat diners, hom sabia que aquets diners es trobaven en cert lloc, els sospitosos ho sabien, els sospitosos es trobaven allí, tingueren l'oportunitat, per tant tot portà a concloure que ho podien haver fet. L'inquisidor o jutge, a instàncies dels acusats, publicà la

punys lo dit manuell e tragué-se'n. / E ab la sanch scrivi en lo dit pregami. E dix a ella testimoni que speràs que la planeta fos en bona postillació. E plegar-lo hi à. E a cap de alguns jorns lo dit mestre Lorens lo donà plegat a ella testimoni, dient-li que s-o posàs demunt lo cor. E ella testimoni de fet posà'l-se demunt lo cor. E tantost que lo-y tench, se havia a seure, com cuydàs caure>>. Però segons la versió de Maria, muller de Pere Janer, mestre de cases, ciutadà de Barcelona, a la qual li ho digué la mateixa Constança, la pràctica nigromàntica de mestre Lorenç va ser així: <<E lavors ella testimoni dix al dit maestre Lorenç, per ço com ella testimoni havia hoit dir que fahia alguns conjús, tals paraules o semblants: "Maestre Lorenç, vos qui sabets moltes coses, ¿sabriets qui hauria furat los diners a madona Constança?" E lo dit mestre Lorenç dix: "No-y sé res". E ella testimoni dix-li: "E veyats per reverència de Déu si hi poriets fer queacom que los diners se trobassen". E lavors lo dit maestre Lorenç dix que li donàs un tallador de fust. E de fet ella testimoni pres un tallador de fust de la casa de la dita Constança e donà'l al dit maestre Lorenç. E lo dit maestre Lorenç pres lo dit tallador e entrà-sse'n en sa casa e tancà les portes. E après poch lo dit mestre Lorenç isqué en l'ort qui affrontave al l'ort o exida de la casa de ell testimoni e de la casa de la / dita Constança ab lo dit tallador, en lo qual havia scrit tot entorn letres. Però ella testimoni no sap que s'i havia scrit. E dix a la dita Constança: "Tancats les portes e metets-vos en lo lit, car a cap de poch vos trobarets vostres diners". E de fet a cap de poch la dita Constança trobà la dita bossa ab los diners sobre una taula, segons la dita Constança dix a ella testimoni>>. Vegeu el text a les pàgines 66 i 80-81. Podria ser que fossin dues actuacions diferents en la persona de Constança. Però, perquè aquesta en la seva declaració no les digué? Per què la seva amiga Maria, també testimoni en el procés, tan sols coneixia una versió? Vegeu els objectes i llibres que un nigromant podia tenir per l'ús d'aquest art en J. HERNANDO, <<Processos inquisitorials per crim d'Heretgia...>>, citat, pp. 96-97. Vegeu també L. DE BARRIENTOS, *Trattato sulla divinazione e sui diversi tipi d'arte mágica*, Edizioni dell'Orso, Torino, 1999, en especial el capítol <<Raziel, astrologia, cabala e alchimia>>, pp. 25-41.

inquisició, és a dir, els comunicà les actuacions fetes en la fase *en ofensa*. El dia 15, el lloctinent del procurador fiscal va fer la petició de que els delats o acusats fossin condemnats a una pena o, si esqueïa, fossin sotmesos a turment.

Tanmateix, a instàncies del jutge es va iniciar la *fase en defensa*. Francesc Blanc, procurador de l'acusat mestre Lorenç Portugalès, en resposta a la petició del lloctinent del procurador fiscal, demanà la llibertat dels acusats o que fossin lliurats a manlleuta, és a dir, poguessin prestar fiança per tal de sortir de la presó. A més a més, el procurador dels acusats feu exposició de les defenses, és a dir, dels articles o posicions on constava la innocència dels acusats i l'opinió que li mereixien els testimonis de l'acusació. Segons el procurador, mestre Lorenç Portugalès era mestre en arts, vingué a Barcelona per a estudiar i per a exercir la seva professió d'ensenyar arts, cosa que féu al convent dels Frares Menors de Barcelona. També l'acusada Joana d'Oriola treballava honestament com a minyona. Pere Bach, la víctima, i el seu senyor Bernat Oliver eren part en la causa, havien instat i procurat aquesta inquisició i que els acusats fossin posats a la presó. El seu testimoni era partidari i hostil i hauria de ser rebutjat.

La tàctica seguida pel procurador dels acusats, a partir del dia 2 d'agost, va ser la del descredit dels testimonis. Així, Joana, muller de Bernat Font, havia estat esclava de Bernat Oliver, després en va ser domèstica i familiar, tingués dos fills que, segons alguns, varen ser engendrats pel dit Bernat Oliver i, segons altres, per un capellà. A més a més, Joana era pobre, deshonest, parladora i hom no se'n podia fiar. Constança, la tavernera, havia estat concubina d'un sacerdot dit mossèn Joan, ja difunt, ara ho era d'un altre, era meretriu pública, s'embriagava, era mala persona, pobre, de poca intel·ligència, en altre temps havia estat acusada de robatori. Era enemiga de l'acusada Joana d'Oriola.

El dia 20 d'agost, el procurador fiscal, d'acord amb les seves prerrogatives, segons les quals podia requerir altres testimonis a favor de l'acusació o *en ofensa*, malgrat que el procés es trobés en la segona fase, és a dir, en la *fase en defensa*, va requerir la presència de dos testimonis més. L'un, un saig de la cort del veguer, de nom Jaume Prima, va declarar que, en haver acusat un pobre captaire, de nom Pedro, a mestre Lorenç i a la seva amiga Joan d'Oriola d'haber-li robat diverses peces de roba, va procedir a la detenció de mestre Lorenç. Els fets no anaren més enllà a causa de la intercessió del prior o majoral de l'Hospital de la Santa Creu, amic de mestre Lorenç Portugalès, que hi posà remei perquè Pedro recuperés les peces de roba i es fes enerere en la seva acusació. Aquests fets, tanmateix, no afavorien als acusats del procés. L'altre testimoni va ser Antoni Masdeu, estudiant i mestre dels fills de Bernat Oliver, habitant a casa d'aquest, però fins ara absent de la ciutat de Barcelona. En la seva declaració va situar mestre Llorenç, el dia dels fets, és a dir, el dia del robatori, a casa de Bernat Oliver, on ell hi vivia, malgrat que no va poder confirmar que s'emportessin res.

El dia 17 de setembre, el procés ja es trobava en el tribunal eclesiàstic, és a dir, sota la jurisdicció eclesiàstica, i mestre Lorenç Portugalès era pres a la presó del bisbe. El tribunal eclesiàstic estava presidit per Antoni de Pont, vicegerent de l'oficial, sent el procurador fiscal el prevere Guerau Fangar, part litigant¹³. Dos elements condicionaren aquest traspàs. Un era el fet que mestre Lorenç havia estat tonsurat i, per tant, era clergue¹⁴. En cas d'haver infringit la llei, el seu jutge natural era el bisbe i el seu tribunal. És a dir, mestre Lorenç Portugalès podia gaudir del privilegi clerical. Un altre fet, que va condicionar el pas de la jurisdicció secular a la jurisdicció eclesiàstica, va ser el fet que, durant el procés en la cort del veguer, algun testimoni l'impliqués d'haver practicat la nigromància, la màgia, la fetilleria, crims o delictes que eren de jurisdicció eclesiàstica, en aquest cas, del Sant Ofici de la Inquisició, que actuava *causa fidei*. És per això que davant el tribunal eclesiàstic tan sols hi hauria en endavant un acusat: el tonsurat mestre Lorenç acusat de furt i de nigromància. La seva amant Angelina Joana d'Oriola restava sota la jurisdicció secular.

El procés davant el tribunal eclesiàstic va començar, com havia passat davant la cort secular, amb la *fase en ofensa*. Hom començà amb la deposició de mestre Lorenç

13. Sobre els funcionaris dels tribunal d'inquisició eclesiàstica i les seves funcions, vegeu Y. SERRANO, <<El sistema penal del Tribunal Eclesiàstico de la Diócesis de Barcelona...>>, citat, pp. 356-360.

14. Per què es va trigar tant a que passés al tribunal eclesiàstic? Ja en ser detinguda la seva amant Joana, aquesta li havia dit "que fermàs dret en poder del bisbe". Tanmateix el procés per un delictes civil i sota la jurisdicció secular va seguir i en aquesta fase no s'esmenta la necessitat d'un canvi de jurisdicció. Pensem que el que va passar és que, tot i ser clergue "simpliciter tonsuratus" i ser el seu jutge natural el bisbe, com demostren altres processos on es plantegen conflictes entre la jurisdicció secular i la jurisdicció eclesiàstica, calia demostrar que havia estat tonsurat i que, per tant, era clergue. En ser mestre Lorenç Portugalès oriünd de Portugal, no li seria fàcil, potser, disposar del títol que acredités que realment havia estat tonsurat. En el procés nº 58 de l'any 1403 de l'Arxii Diocesà de Barcelona es reproduïx diversa correspondència (*littere*) entre l'oficial del tribunal eclesiàstic i el veguer de Barcelona, perquè aquest tenia sota la seva jurisdicció un clergue sols tonsurat de nom Bernat Puigmitjà. Reproduïm dos fragments d'aquesta correspondència. En el primer, l'oficial del tribunal eclesiàstic de Barcelona fa saber al veguer el que segueix: "... vos pro debito seu causa civili detineatis vestris carceribus mancipatum Bernardum Puig Migà, mercatorem, clericum, ut asseritur, coniugatum ville Campi Rotundi, in possessione thonsure et habitus clericalium... Requirens quatenus dictum Bernardum Puig Migà discreto Francisco Loral, procuratori fischali, et scriptori curie nostre iurato... ilico ad oculum exhibeatis seu exhibi faciatis ut per inspectionem ipsius vobis valeat apparere an in possessione thonsure et habitus clericalium existat, et gaudere valeat privilegio clericali vel ne, alias haberemus procedere contra vos pro premissis, iustitia mediante. Datum Barchinone...". En el que segueix hom pot veure la resposta del veguer Arnau Guillem de Bellaria: "Dicta exhibitio seu remissio fieri non debet, quoniam, dato quod dictus captus exhibitus fuisset repertus in possessione habitus et thonsure, gaudere non deberet clericali privilegio utpote bigamus. Item, quia titulum tonsure nullum habet et sic in fraudem et in elusionem petite exequutionis titulus seu possessio thonsure et habitus allegantur quare... requirit a dicta exhibitio et remissione abstineri". Hom pot veure també sobre el conflicte entre jurisdiccions sobre el privilegi clerical el procés nº 160 de l'any 1410 de l'Arxii Diocesà de Barcelona.

davant l'oficial Antoni de Pont, vicegerent de l'oficial del tribunal eclesiàstic. En primer lloc, mestre Lorenç va acceptar la declaració que ja havia fet a la cort secular i l'acarament amb na Angelina, muller de Salvador Palau, sobre si aquesta, per recomenació de Joana d'Oriola, li havia dit que fugís. Tot seguit va ser interrogat sobre els fets del dia del robatori amb la finalitat de situar l'acusat en l'escenari dels fets.

El dia 10 d'octubre, el procurador fiscal Guerau Fangar va procedir a llegir l'acta d'acusació contra mestre Lorenç en nou punts o articles: mestre Lorenç, tonsurat, tenia per concubina una dona casada de nom Joana; va procurar que aquesta es posés al servei de Bernat Oliver; Joana, per consell de mestre Lorenç, va furtrar de la cambra de Pere Bach, escuder de Bernat Oliver, diversa moneda; poc abans del furt, Lorenç estava en aquesta casa i hi dormí amb la dita Joana, la qual, l'endemà, l'aconsellà que fugís; mestre Lorenç i la dita Joana acostumaven a robar: a un pobre captaire, a una beguina portuguesa, de nom Isabel, a una sedera del carrer Canuda; mestre Lorenç acostumava a fer ús de l'art de nigromància i a fer fetilleries.

Aquest mateix dia, a instàncies del procurador fiscal, hom interrogà l'acusat mestre Lorenç, el qual donà resposta a cada un dels nou articles, respostes sempre favorables a ell. És per això que el procurador fiscal féu crida perquè es presentessin davant el tribunal dos testimonis. Un va ser na Maria, muller de Pere Janer, mestre de cases i ciutadà de Barcelona. Interrogada sobre els nou punts de l'acusació, va dir que Joana d'Oriola era la concubina de mestre Lorenç i ho sabia perquè eren veïns, "staven paret migera ab ella". Va corroborar el robatori d'un mantell fet a la bossera del carrer Canuda. També el robatori fet a la tavernera Constança i la pràctica de la nigromància amb aquesta. Sobre els altres articles o punts de l'acusació va dir no saber-ne res. L'altre testimoni va ser el saig de cort del veguer, Jaume Prima. Interrogat sobre els nou punts, digué que mestre Lorenç Portugalès no tan sols tenia una amant sinó dues; que havia esta acusat de robatori a un pobre captaire, de nom Pedro, castellà; que practicava la nigromància i feia fetilleries.

Dos dies després, el dia 24 d'octubre, el procurador fiscal, davant les portes de la presó del palau episcopal i trobant-se present l'acusat o delat el tonsurat mestre Lorenç Portugalès, va presentar les declaracions dels testimonis fetes a la cort secular, tot demanant si eren acceptades com si haguessin estat fetes en la cort eclesiàstica. Aquell mateix dia mestre Lorenç va presentar un cèdula escrita de mà pròpia en què acceptava els testimonis de la part *en ofensa*, els acaraments, els articles de la part *en defensa* pertanyents a la cort secular i tot el que s'havia produït a la cort eclesiàstica. Tot seguit l'oficial va publicar-ho tot, és a dir, va comunicar-ho a la part de l'acusat, manant que hom els lliurés còpia.

És per això que el dia 20 de novembre podia començar la *fase en defensa*. L'acusat mestre Lorenç va donar i posar en defensa pròpia i com a defensa 29 articles o deposicions sobre la seva persona i els testimonis que declararen davant la cort eclesiàstica. Segons aquests articles ell era un home treballador i catòlic practicant. L'estudiant Antoni Masdeu, mestre dels fills de Bernat Oliver, era domèstic i familiar d'aquest, i vivia a casa seva i en el seu testimoniatge seguia la voluntat de Bernat Oliver. Bernat

Oliver era part en el procés, per tant no era imparcial. Antoni Masdeu, en testificar sobre les relacions carnals de mestre Lorenç amb Joana d'Oriola la nit del robatori a casa de Bernat Oliver, va consentir un delicte, per tant no podia ser cregut. La testimoni Maria, muller de Pere Janer, era una dona i no podia prestar testimoni en una causa criminal contra un clergue. A més a més, era una persona casada i adúltera, perquè tenia un amant. Més encara, era "alcavota de molts hòmens e dones". També era embriaga, mala dona, mentidera, malèvola, etc. Calia tenir present que tots els testimonis eren laics, per tant no podien ser admesos en aquesta causa contra un clergue. Jaume Prima, el saig de la cort del veguer, "morro-de-vaques", és a dir, botxí, era un laic, afectat d'infàmia de dret i de fet, si hom tenia present el seu ofici. Més encara, era un blasfem i havia estat públicament condemnat. Més encara, en ser sospitós d'heretgia, havia estat posat en una trona o cadafal en el palau episcopal de Barcelona, sent sentenciat i condemnat. Però encara hi havia més: era taulatger i usurer públic i perjuri. Per tant, Jaume Prima era tal persona que no podia ser admès com a testimoni en un procés contra un clergue. Lorenç Portugalès acabà la seva defensa afirmant que no havia comès cap delicte greu, per la qual cosa demanava ser lliurat a manlleuta. El procurador fiscal, per la seva part, va respondre als diversos articles de la defensa amb els formalismes "credit vel non credit", "ignorat hanc procurator fiscalis", "remittit ad processum", "remittit ad depositionem", "iuratus est", "iuris est" i altres.

Dos dies més tard, el dia 28 de novembre, mestre Lorenç va nomenar, per a la seva defensa, un nou procurador: Esteban Lorenço, prevere, oriünd del lloc de Santa Arena del regne de Portugal i habitant a Barcelona. Uns dies més tard, Esteban Lorenço es presentà davant l'oficial demanant que aquest dictés sentència absolutòria i definitiva. L'11 de desembre, però, el procurador fiscal, en haver examinat tots els indicis, concloué que l'acusat mestre Lorenç Portugalès fos condemnat i hom li imposés la pena deguda. En tot cas, va demanar que fos lliurat a turment. El dia 14 de desembre, la defensa, és a dir, el procurador de mestre Lorenç Portugalès, tornà a demanar que es dictés sentència. Per últim, el dia 17 de gener de 1421, davant l'oficial varen compareixer el procurador fiscal Guerau Fangar i el procurador de mestre Lorenç. El procurador fiscal demanà que l'oficial es pronunciés sobre la interlocutòria¹⁵ dels turments, perquè hi havia indicis suficients per a la tortura¹⁶.

15. La interlocutòria era una resolució judicial motivada que decidia una incidència del procés i no les qüestions de fons, que havien de ser resoltes per mitjà de la sentència.

16. La còpia del procés acaba aquí. Podem preguntar-nos: Mestre Lorenç Portugalès va ser sentenciat i condemnat? Va ser sotmès a tortura? Malgrat els testimonis aportats pel procurador fiscal de la cort secular i pel fiscal de la cort eclesiàstica, creiem que la decisió el jutge del tribunal eclesiàstic, en el cas de sentència cendmnatòria, seria lleu, si hom té present altres causes per delictes semblants. Pel que fa a l'acusació de pràctiques nigromàntiques, no hi ha cap prova documental que ens faci pensar que l'actuació de l'inquisidor *causa fidei* tingués lloc. Tanmateix, els testimonis aportats eren tan poc fiables i en ser les proves materials absents, pensem que, en el cas que hagués estat processat, la sentència hauria estat d'imposar un pena mínima, de caràcter espiritual, creiem. Vegeu el cas de Pere

EL DOCUMENT

El text del procés, que transcrivim tot seguit, està redactat en les seves parts expositives o formals en llengua llatina i les deposicions o declaracions dels acusats i testimonis en llengua catalana. En l'edició del text redactat en llengua llatina hem procurat ser fidels, sempre que ha estat possible, al text del procés contingut en el manuscrit. És per això que hom observarà grafies diverses d'una mateixa paraula i/o dels seus derivats. Hem respectat la grafia del text de doble consonant, si no és inicial. O bé la grafia d'una sola consonant, malgrat que la forma correcta sigui de doble consonant. Hem normalitzat la *u* i la *j* (i llarga) amb valor consonàntic, escrivint en aquests casos *v* i *i*. Degut, però, a la grafia a vegades confosa de *c* i *t* davant la vocal *i*, ens hem decidit, si s'escau, per la seva normalització. Hom observarà, un una mateixa paraula, l'ús de *c* i *ch*. L'ús de *c* i *qu*. L'ús de *d* i *c*. L'ús de *c* i *s*. L'ús de *b* i *p*. L'ús de *ph* i *f*. L'ús de *c*, *s* i *ss*. L'ús de *s* i *x*. L'ús de *u* després de *g*. L'ús de *o* i *u*. L'ús de *e* i *a*, o *a* i *e*. L'ús de *ll* i *y*. Hom observarà que l'ablatiu en *i* dels adjectius de la tercera declinació és escrit també en *e*. I també hom pot veure les vacil·lacions en el genitiu plural *um* i *ium* de la tercera declinació. També, en la concordància pel que fa al gènere. Hom veurà confusions de declinació pel que fa a paraules de la segona i quarta declinació. També hom podrà veure errors del copista pel que fa al singular i plural, i al temps dels verbs. A vegades, hom erra en la persona. Es poden veure vacil·lacions en l'ús dels verbs deponents. Quan hem considerat que l'ús de certs casos gramaticals i certes grafies del text i que certs mots feien malentendre el text, hem introduït correccions, cosa que fem constar a l'aparat crític al final del text del procés. També fem constar les mancances d'una paraula o de part del text. Hem conservat la grafia de les xifres romanes, tret del cas de la unitat, és a dir, *I* que transcrivim *un*. Posem en lletra cursiva mots aïllats en llengua catalana que es troben dins el text llatí, però no ho fem en els altres casos, és a dir, en el cas de parts de text en llatí i en català. Tan sols, però, accentuem els cognoms en català, és a dir, no llatinitzats, que segueixen el nom en llatí.

En el cas de la part del text del procés redactat en llengua catalana, per tal de fer més lògica i entenedora l'exposició del text, fem ús de l'accent, la dièresi i la separació de les paraules foses segons els normes següents: si és la primera paraula la que ha perdut elements, hem fet ús de l'apòstrof; si és la segona, hem fet ús del punt volat; o bé separem els mots, però no deixem les consonants dobles inicials. No fem ús de la *y* amb dièresi ni la *y* accentuada. Al text manuscrit els numerals van gairebé sempre precedits i seguits per punts volats. Hom podrà observar a la transcripció dels textos confusions de *a* i *e* àtones. Es conserva l'ús de *b* i *p*. L'ús de

Marc, mestre de cases, acusat d'heretgia, amb proves materials contundents, sentenciat a resar cada dia i de genolls, a casa seva o en altre lloc que pogués, el salm 50 *Misere mei Deus secundum magnam misericordiam*. Cf. J. HERNANDO, <<Processos inquisitorials per crim d'Heretgia...>>, citat, pp. 91.

b i *v*. L'ús de *c*, *cc*, *ch*, *qu*, amb so fort. L'ús de *c* i *g*. L'ús de *f*, *ff*, *sf*. L'ús de *e* i *i*. L'ús de *es* i *s* quan inicien una paraula. No es canvia res en l'ús o absència de *u* darrera *g*. La lletra *g* en ocasions cal llegir-la *j*. L'ús de *h* és sovint capriciós. Es respecta l'ús de *i*, *j*, *y* amb valor consonàntic. L'ús de *i* i *y* amb valor vocàlic. Mantenim l'ús del copista quant a la *l* i *ll*, que grafiem *l·l* quan cal. L'ús de *m*, *mp* i *n*. L'ús de *nn* i *gn*. L'ús o absència de *n* davant *v*. L'ús de *nt* i *n* final de paraula. L'ús de *ny*, *ni* i *yn*. L'ús de *o* i *u* tòniques. L'ús de *p* i *pp*. L'ús de *r* i *rr* amb so fort o no. L'ús de *r* en síl·laba final tònica. Es conserva l'ús de *s*, *ss* i *ç* amb so fort. L'ús de *x* i *ss*. L'ús de *tz* i *cs*. L'ús de *t* i *tt*. Regularitzem l'ús de minúscules i majúscules.

Pel que fa a la puntuació i a l'ús de les majúscules ens atenem als criteris moderns. Per últim, a l'aparat crític, que es troba a la final del text del procés, indiquem els diversos accidents que afecten el text: correccions del copista, cancel·lacions, repeticions, llacunes, interlineats, omissions, escrits marginals, abreviatures supèrflues, etc.

Com hem dit, posem les notes de l'aparat crític, amb lletres, al final del text per exigències de l'edició, és a dir, per evitar pèrdues d'espai. A peu de pàgina, però, hom podrà veure algunes notes, amb números, que pretenen aclarir algun mot del text, especialment del text en llengua catalana. També fem constar la presència en el manuscrit del procés de cèdules o bitllets, escrits, alguns d'ells, de mà d'alguna persona declarant en el procés.

APÈNDIX DOCUMENTAL: EL PROCÉS

1420, juliol, 1 – 1421, gener, 17. Barcelona

Procés inquisitorial contra Lorenç Portugalès, mestre en arts, oriünd del regne de Portugal, habitant de Barcelona, i la seva amant Joana d'Oriola, també portuguesa, davant la cort secular, acusats de robatori de moneda. La causa contra Lorenç Portugalès, en esbrinar-se que era clergue i practicava l'art de nigromància, va passar a la jurisdicció eclesiàstica.

ADB, *Processos*, núm. 365 (a. 1420), llibre, 15 x 22 cms., 117 folis, sense numerar.

[1r] *Habetur pro originali*

Translatum inquisitionis facte contra magistrum Laurentium Portugalesium

1420

[CURIA SAECULARIS / JURISDICCIO CIVIL]

[FASE EN OFENSA]

[Objecte de l'acusació: acusats o delats i delictes o crims]

[2r] *Noverint universi quod die martis, secunda iulii, anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo vicesimo, hanc inquisitionem recepit venerabilis Petrus Serra, iurisperitus, civis Barchinone, ex commissione et mandato sibi factis per honorabilem Bartholomeum Castelló, regentem vicariam Barchinone, Aqualate et Vallensis, Modiliani et / Modilianensis, ex eo et pro eo quia ad auditum dicti honorabilis regentis pervenit, fama publica referente, quod Iohanna de Oriola, regni Castelle, existens pro pedissecha cum Bernardo Oliverii, cive dicte civitatis, ad tractatum et inductionem et consensum magistri Laurentii, regni de Portugal, quem pro amasio tenet, a quadam techa / [3r] quam tenebat Petrus Bach, scutiffer dicti Bernardi Oliverii, in quadam camera, ubi ipse Petrus consueverat dormire, existebat un sach ubi erant VII libre en croats e menus et duo floreni auri Aragonie et de una capsula ubi erant duo floreni in auro et viginti solidi en menus et in quodam marsupio / V floreni Aragonie et V unces argenti et secum predictam peccuniam dicta Iohanna duxit, furtum comittendo. Unde cum tale crimen sit grave et non debeat absque debita punitione transire, idcirco dictus honorabilis regens, volens scire de premissis facti veritatem, assumpto in hiis pro inquisitore dicto venerabili Petro Serra et pro scriptore Iohanne / [4r] de Pulchro Bove, scriptore iurato sub me notario et scriba curie vicarie Barchinone, instante pro hiis et requirente discreto Petro de Colle, locumtenente procuratoris fischalis curie vicarie Barchinone, processit ad inquirendum de premissis, ut sequitur. /*

[Testimonis de l'acusació a requesta del procurador fiscal]

[Testimoni-víctima: Pere Bach, escuder amb Bernat Oliver, ciutadà de Barcelona]

Petrus Bach, scutiffer, comorans cum Bernardo Oliverii, deponens de facto suo proprio sine iuramento et cum iuramento in facto alieno dicere veritatem, quam sciat, in et super predictis curie perventis et aliis de quibus interrogabitur.

E dix assò saber sobre les dites coses en la / [5r] denunciació contengudes: que lo jorn de Sent Johan prop passat ell depositant pujà de la cambra de son senyor, qui és en Bernat Oliver, ab lo qual ell depositant stà per scuder, alt en la sua cambra on acustuma de jaure e de tanir la sua roba, jatsia que ell depositant no-y acustumàs de jaure per ço com jahia baix en la cambra d'en Bernat / Oliver per la malaltia que lo dit Bernat Oliver ha. E com fou alt, obrí la sua cambra e après volch obrir una caxa per traure dinés que havia master, e ella fou ja uberta. E après cercà una capsa on acustumava de tenir diners e no trobà res. Hi ell depositant devallà-se'n devall e dix-ho al dit Bernat Oliver. E lo dit Bernat Oliver, tal malalt com / [6r] era, pujà-hi. E ell depositant mostrà-li com se'n havien aportats los diners qui eran en la capsa. E ell depositant dix que no havia suspita sinó en la macipa de casa appellada Johanna, qui és portogalesa. E en açò lo dit Bernat Oliver féu venir un jove qui ha nom Bernat Font e comptà-li les dites coses e pregà'l que volgués en açò treballar. E de fet hi / treballaren e anaren al sotsvager. E com vench lo sendemà¹⁷, prengueren la dita dona e mestre Lorens Portogalès, qui diu que és son cosín germà. E per ço prengueren lo dit mestre, per ço com acustumava de venir algunes vagades d'emagat. Lo qual mestre Lorens ho ha oyt dir a ell depositant, que té per amiga la dita Johanna.

Interrogatus quants diners han / [7r] furtats a ell depositant, e dix que en un sach de cànem havia VII lliures entre croats e menuts, e dos florins en or. E en una capsa havia dos florins en or e qualsque XX sous en manuts. Item, una bossa de seda verda de Mecina, en què havia VII florins en or e V unces d'argent entre carlins e^a croats trencats, / los quals eran d'en Pere Rocha, de Cardona. Item, III camises de home.

Interrogatus per què ell depositant ha suspita en la dita Johanna e en lo dit mestre Lorens, e dix que per ço ha suspita en la dita Johanna: com no són sinó lo senyor de casa, qui jau malalt, e ell depositant / [8r] e la dita Johanna e dos infants poch; e axí matex per ço com trobà la porta del^b carrer d'En Serra uberta, ço és, que no era tancada ab clau e tots temps acustumava de star tancada e les claus en la cambra del senyor. E creu ell depositant que la dita Johanna metia dins lo dit mestre Lorens per aquella porta. E axí matex / la dita Johanna acustumava tenir la clau de la porta major. E axí mateix ha sospita ell depositant en la dita Johanna per ço com la dita Johanna demanava algunes dones del veynat quant havia ell depositant e si havia diners e com stava. E axí matex ha sospita ell depositant en la dita Johanna per ço / [9r] com demanava al dit Bernat Oliver que li prestàs III florins per loguer de unes cases^c on stava mestre Lorens e lo dit Bernat Oliver dix que demanàs e-n Pere, dient-ho d'ell depositant, que-ls hi prestàs, que més diners havia al present que no havia ell. E la dita Johanna pregà ell depositant que-ls / hi prestàs. E ell depositant prestà'ls-hi sobre penyora qui no valia un florí e mig. Mas lo dit Bernat Oliver hi entrà tengut. E axí matex la dita Johanna, mentre un jorn puiava al terrat, vahé que ell depositant comptava los dits diners del sach sobre la caxa d'on los han trets. E axí matex après que lo / [10r] dit furt és stat fet, lo dit mestre Lorens hi tremés una dona a la dita Johanna. E la dita dona perlà ab la dita Johanna. E la dita Johanna dix-li:

-Digau a mestre Lorens que vinga açí.

E après la dita Johanna dix a la dita dona:

-Digats a mestre Lorens que si no ha cames, que-n manlev, car a na Johanna han posat / que ha furtats diners a casa d'en Bernat Oliver.

17. Sendemà: l'endemà.

E la dita dona anà-se'n e dix-ho al dit mestre Lorens. E que lo dit mestre Lorens se isqué de casa e trobà un jove pel camí, e dix-li què-s fahia. E lo dit mestre Lorens dix que se'n anava, dient més: si havia vista sa cosina, car fama li posaven que havia furtats dinés d'en / [11r] Bernat Oliver. E lo dit jove dix a mestre Lorens que se'n anàs scusar al dit Bernat Oliver. E de ffet hi anà ab dos jóvens e scusà's al dit Bernat Oliver dient que ell no sabia res en les dites coses. E ell depositant en açò tancà la porta. E lo sotsvager vench e més-lo en la presó. E dix més interrogat: que la dita Iohanna / mes un vespre lo dit mestre Lorens en casa, que lo dit Bernat Oliver ni ell depositant no-n sabien res, e lo mestre, qui lavors stava en la casa, no-n sabia res e hac gran paor com lo vahé. E la dita Johanna pugà-li a sopar.

Interrogatus qui y pot saber en les dites coses, e dix / [12r] que en Bernat Oliver e lo mestre qui ha nom Anthoni e molts d'altres.

Fuit sibi lectum et perseveravit

[Acusada o delata: Joana d'Oriola, portuguesa]

Iohanna de Oriola deponens in facto suo proprio sine iuramento et cum iuramento in facto alieno dicere veritatem, quam sciat, in et super predictis curie / perventis et aliis de quibus interrogabitur, presentibus proceribus Bernardo Roudor et Guillermo Mir, civibus Barchinone, qui iurarunt tenere secreta et non recipere aliqua servitia iuxta^d lochalia Barchinone.

Interrogata qui ha mesa ella depositant en la presó, e dix que lo sotsvager.

Interrogata per què ha mesa ella depositant en la presó, e / [13r] dix que per ço com en Bernat Oliver e lo seu scuder han diffamada ella depositant: que ella depositant havia furtats dinés del scuder del dit Bernat Oliver.

Interrogata quant de temps ha que ella depositant stà a casa d'en Bernat Oliver, e dix que un mes e mig, poch més o menys.

Interrogata com ha nom l'ascuder / qui stà ab en Bernat Oliver, e dix que Pere ha nom.

Interrogata si lo dit Pere acostumava tenir cambra apartada per si matex, e dix que hoc: alt té una cambra en què té caxa e roba, segons ell deya a ella depositant e a un mestre de casa que jahia en la dita cambra.

Interrogata si ha molt que lo / [14r] dit mestre se'n és anat, e dix que qualche III setmanes pot haver.

Interrogata si lo dit Pere acostumava de tanir la clau de la dita cambra, e dix que hoc, que ell la tenia hi tencava.

Interrogata si ella depositant sabia ho havia oyt dir que lo dit Pere tingué diners en la dita caxa en la dita / cambra, e dix que no.

Interrogata si lo dit Pere ha prestat diners a ella depositant despuys que és en la casa, e dix que hoc, que III florins li prestà sobre penyora.

Interrogata si lo dit Pere donà los III florins a ella depositant dins en la cambra, e dix que no li recorda. / [15r]

Interrogata si ella depositant demanava alguna dona del veynat ja si lo dit Pere tenia dinés en casa, e dix que no.

Interrogata si ella depositant coneix mestre Lorens, e dix que hoc.

Interrogata com conex ella deposant lo dit mestre Lorens, e dix que per ço com ella deposant criava^a un infant a / casa de mossèn Manuel Díez de València, e lo dit mestre Lorens és scolà de sos fills. E lo dit mestre Lorens vench açí en Barchinona e trach ella deposant del bordell. E pagà tot ço que ella deposant hi devia. E après anà-se'n a València per veure si lo marit d'ella deposant la volia cobrar. E no la volch cobrar. E tornà-se'n en Barchinona e aquí / [16r] han stat fins lo dia de vuy.

Innuitur que és sa concubina^f.

Interrogata si lo dit mestre Lorens tenia casa per si matex, e dix que hoc.

Interrogata si lo dit mestre Lorens acustumava de venir en casa d'en Bernat Oliver, on ella deposant stava, e dix que jamás hi vench, sinó una vagada que / ella deposant stava mal. E una altre vagada que lavaven bugada e ajudà'ls a posar aygua. E lo dit Bernat Oliver féu-li donar a beure.

Interrogata si ella deposant un vespre féu entrar lo dit mestre Lorens en casa del dit Bernat Oliver^s e que'l se'n fes pujar en la cambre del dit Pere, e dix que ver hi cert és que a pregàries del dit / [17r] mestre volia corregir un libre, e ella deposant dix-ho al dit mestre Lorens e lo dit mestre Lorens vench-hi un vespre e jagué ab lo dit mestre. E per lo matí anaren-se'n abdosos.

Interrogata si ella deposant demanà licència al dit Bernat Oliver que lo dit / mestre Lorens hi degués venir, e dix que no.

Interrogata si ella deposant donà a sopar al dit mestre Lorens, e dix que hoc: abdosos soparen de pa hi de formatge, alt en la cambra.

Interrogata per què ella deposant menà lo dit mestre Lorens en la dita casa sens licència del senyor, e dix que / [18r] per ço com lo mestre li trencava tots dies lo cap per ço com volia corregir son libre.

Interrogata si lo dit mestre Lorens acustumava de conèixer ella deposant carnalment, e dix que hoc.

Interrogata si lo dit mestre Lorens acustumave de jaure ab ella deposant^h carnalment en casa del dit Bernat Oliver, e dix que no, car ella / deposant anava com lo cor lo-y deya a casa del dit mestre Lorens.

Interrogata si lo dit mestre Lorens après que lo dit Pere hac trobat menys los diners, tremés a ella deposant una dona, e dix que hoc: per veure ella deposant que fahia. E ella deposant dix-li que bé stava, mas que digués / [19r] a mestre Lorens que vingués, car un capell¹⁸ li havian posat, ço és, que dehian que ella havia furtat diners a en Pere, scuder de casa.

Interrogata si ella deposant dix semblants paraules a la dita dona que digués al dit mestre Lorenc: que se'n anàs, que si no havia cames, que'n manlevàs, e dix que no, / car si ella deposant hagués colpa de res, se'n fora anada ho-s fora mesa en loch segur.

Interrogata si ella deposant viu alguna vagada al dit Pere comptar dinés dins la dita cambre o en altre loch, e dix que no.

Interrogata si en la dita casa del dit Bernat Oliver ha una porta en lo carreró qui / [20r] acustuma de star tancada, e dix que hoc.

Interrogata si ella deposant acustumava de tenir la clau de la dita porta, e dix que no.

18. Capell: Mala fama, anomenada deshonorosa.

Interrogata si despuys que ella depositant stà en la dita casa, s'és trobada la dita porta uberta, ço és, que la clau no-y fos girada, e dix que no, car lo senyor e en Pere tenian les claus. /

Interrogata si ella depositant pres les claus de la dita porta e que de nits hi obrís, e dix que no.

Interrogata si ella depositant ensemps ab lo dit mestre Lorens, o sens lo dit mestre, ab claus falces o en altre manera, haja uberta la cambra on lo dit Pere jahia e la caixa que lo dit Pere tenia en la dita cambra, e que de la / [21r] caixa haja tret un saquet on havia VII lliures entre manuts e croats, e en una capsa dos florins en or e qualsque XX sòlidos en manuts, e de una bossa V florins en or e V unçes d'argent trancats, ço és, en carlins e en croats, e dix que no.

Fuit sibi lectum presentibus proceribus. /

[Acusat o delat: Lorenç Portugalès s. Lorenço Portogalés s. Laurentius Gondisalvi s. mestre Llorenç, mestre en arts, mestre d'escolars, oriünd del regne de Portugal, habitant de Barcelona]

Magister Laurentius, magister in artibus, regni Portogalie, deponens in facto suo proprio sine iuramento et cum iuramento in facto alieno dicere veritatem, quam sciat, in et super predictis curie perventis et aliis de quibus interrogabitur, presentibus proceribus Berengario Ninou et dicto Guillermo Mir, qui iurarunt tenere secreta et non recipere aliqua servitia iuxta lochalia Barchinone.

Interrogatus qui ha mes ell depositant / [22r] en la presó, e dix que lo sotsvager de Barchinona.

Interrogatus per què ha mes lo dit honrat sotsvager ell depositant en la presó, e dix que ell depositant era anat a casa d'en Bernat Oliver per scusar-se, per ço com se dehia que ell depositant e la macipa qui stava en casa hauria presos alguns diners de un scuder / d'en Bernat Oliver, apellat Pere. E stant en aquelles noves, lo dit Bernat Oliver dix que volia lo testimoni d'ell depositant. E an açò vench lo sotsvager e pres ell depositant e mes-lo en la presó. E açò fou après dinar.

Interrogatus si ell depositant coneix na Johana qui stà per macipa a casa del dit Bernat Oliver, e dix que hoc. / [23r]

Interrogatus com la coneix, e dix que per ço com ell depositant l'à treta del bordell, e per ço com axí matex com era dida de mossèn Manuel Díez e ell depositant stava a casa del dit mossèn Manuel. E per ço ell depositant la coneix.

Interrogatus quant de temps ha que la dita Johanna stà ab lo dit Bernat Oliver, e dix / que dos mesos ha menys dos jorns, poch més ho menys.

Interrogatus si ell depositant té casa en Barchinona, e dix que hoc: bé ha VI anys.

Interrogatus si ell depositant acostumava de entrar e exir en casa del dit Bernat Oliver, e dix ésser ver que un jorn lo mestre que lo dit Bernat Oliver tenia en casa, entorn / [24r] de un mes e mig pot haver, pregà ell depositant que vengués dormir un vespre per corregir-li un libre que havia scrit, e ell depositant anà-hi e dormí aquell vespre en la dita casa. E soparen de pa e de vi e de formatge e nous. E corregiren lo dit libre. E ell depositant dormí aquí al dit vespre. E per lo matí isqué de casa / ab lo dit mestre.

Interrogatus si lo dit Bernat Oliver sabia que ell depositant jagués la dita nit en la dita casa, e dix que no-s sab. E altre vegada diu que-y entrà, que lo dit Bernat Oliver li tremés

missatge que vingué fins a casa, que la dita Johanna era malalta. E aquella vagada / [25r] diu que-y entrà. E una altre vagada després dinar. E puy ell depositant no-y és entrat sinó lo jorn que-l prengueren.

Interrogatus si ell depositant acostumava de jaure carnalment ab la dita Johana, e dix que hoc.

Interrogatus si ell depositant és entrat de nits algunes de vagades a casa del dit Bernat Oliver per / jaure ab la dita Johanna, e dix que no, car no lo-y calia entrar, car com la havia mester, a casa la fahia venir.

Interrogatus si ell depositant conex^k un scuder appellat Pere qui stà ab lo dit Bernat Oliver, e dix que hoc, que de vista lo conex e parlava moltes vagades ab ell là on se trobaven. / [27r]

Interrogatus si el depositant sab ho ha oyt dir que la dita Johanna manlevàs del dit Pere IIIes florins sobre algunes penyores, e dix que hoc e les penyores eran d'ell depositant, ço és, un cubertor vell e III lensols e IIII o V coxins.

Interrogatus si la dita Johanna manlevà los III florins per ops d'ell depositant, e dix que hoc. /

Interrogatus si la dita Johanna dix a ell depositant que lo dit Pere tingué diners, e dix que no.

Interrogatus si ell depositant tremés a una dona a casa d'en Oliver per parlar ab la dita Johanna, e dix que stà en veritat que la dita Johanna havia dos jorns que no era venguda a casa d'ell depositant e stava meravellat duprant- / [28r] -se que no fos malalta. E pregà madona Angelina, muller de un bastaix, que anàs a casa del dit Bernat Oliver per saber la dita Johanna què fahia. E tornà la dita Angelina a ell depositant e dix que no la lexaven exir de casa per ço com li posaven fama que havia furtats diners a un scuder de casa. E ell depositant anà-hi ab un parent de la dita Johanna, qui ha nom / Costantí, e ab un scuder del dit Costantí. E anaren a casa del dit Bernat Oliver e parlaren ab lo dit Bernat, segons dit ha.

Interrogatus si la dita Angelina dix a ell depositant, com tornà de casa del dit Bernat Oliver, semblants paraules: “Na Johana m'à dit que us ne anets decontinent e que si no haveu cames / [29r] que-n manlevu”, e dix que no.

Interrogatus si ell depositant sab ho ha oyt dir que la dita Johanna haja demanat a neguna dona del veynat si lo dit Pere, scuder del dit Bernat, tenia diners en casa, e dix que no.

Interrogatus si ell depositant sab ho ha oyt dir quantes persones stan en casa del dit Bernat / Oliver, e dix que ell depositant hi ha vist lo dit Pere e la dita Johanna e dos infants poch. Si n'i staven més, dix que no-s sab.

Interrogatus si ell depositant sab que en casa del dit Bernat Oliver haja una porta ultra la porta major qui hix en un carrer d'En Serra, e dix que no.

Interrogatus si ell depositant és / [30r] entrat per la dita porta algunes vagades, e dix que no.

Interrogatus on se dinà ell depositant lo jorn que-l prengueren, e dix que a Muntjuhich se dinà ab alguns companyons.

Interrogatus qui eran los companyons, e dix que la un era Martí d'Alveró, qui havia convidat ell depositant, e los altres dix / que no-ls coneix.

Interrogatus si havia negunes dones ab ell depositant e los altres, e dix que tres dones. No sab ell depositant qui eran, bé que anaven amb mantetes¹⁹.

19. Manteta: Peça de tela amb què les dones es cobrien el cap i les espatlles.

Interrogatus si ell depositant sap ho ha oyt dir que la dita Johanna ab claus falces o en altra manera haja / [31r] ubert en la cambra on lo dit Pere acostumave de jaure e té la caixa, e que de aquella caixa haja tret un sach on havia VII lliures entre croats e diners manuts, e d'altre part dos florins e XX sous manuts e V florins en or e qualsque V unces d'argent trenquat e III camises d'ome, e dix que no.

Interrogatus si ell depositant de nits / o altra hora és entrat en casa del dit Bernat Oliver e que ab clau falsa o en altra manera haja ubert en la cambra on lo dit Pere dormia e en la caixa del dit Pere, e que ensemps ab la dita Johanna o sens la dita Johanna haja furtats los dits diners, e dix que no plàcia a Déus, car si-u hagués fet no fora en Barchinona.

Fuit sibi lectum et perseveravit. / [32r]

Die mercurii, III^a iulii, anno a nativitate Domini millesimo CCCC^o XX°, fuit processum ad inquirendum de premissis, ut sequitur.

[Testimoni: Pasquala, vídua de Pere de Vallfalta]

Pasquala, uxor Petri de Vallfalta, quondam, testis citata, iurata e interrogata dicere veritatem, quam sciat, in et super predictis curie perventis e aliis de quibus interrogabitur. /

E dix açò saber sobre les coses a la cort pervengudes: que ella testimoni lo jorn que materalan la dita Johana e lo dit mestre Lorens al castell, ella testimoni era al carrer de Sent Pol prop de la casa de mestre Lorenç e perlava ab un prom qui és marit de una dona, la qual lo dit mestre Lorenç havia tremesa a casa d'en Bernat / [33r] Oliver per parlar ab la dita Johanna. E stant ella testimoni axí, la dita dona vench e dix semblants paraules a son marit: que cercàs mestre Lorens e que la dita Johana li havia dit que si no havia cames, que-n manlevàs, car ella volian metre en la presó, car havian-la diffamada que havia furtat e uberta una caixa e que-n / havia trets diners, e ella testimoni anà-se'n e no-s curà de pus²⁰.

Habet contestem

Interrogata qui eran presents com la dita dona dix les dites paraules, e dix que ella testimoni e son marit e la dita dona. E açò fou dins casa.

Interrogata si ella testimoni sab ho ha oyt dir com ha nom la dita dona, e dix que / [34] no-s sab, mas que stà paret migera del dit mestre Lorenç.

Interrogatus si ella testimoni sab ho ha hoyt dir que la dita Johanna e lo dit mestre Lorenç hajen ubert en una cambra hon jahia en Pere, scuder del dit Bernat Oliver, e que de una caixa, que era en la dita cambra, haien trets alguna quantitat de diners e de / florins, e dix no, sinó per oyda dir del dit Pere.

Fuit sibi lectum et perseveravit.

20. e que la dita dona ... curà de pus *amb una ratlla vertical al marge esquerre com a crida i l'expressió habet contestem.*

[Testimoni: Joana, muller de Bernat Font]

Iohanna, uxor Bernardi Font, testis citata, iurata et interrogata dicere veritatem, quam sciat, in et super predictis curie perventis et aliis de quibus interrogabitur.

E dix açò solament saber / [35r] en les dites coses: que la dita Johanna, qui stava ab lo dit Bernat Oliver per macipa, venia algunes vagades a casa d'ella testimoni. E dehia a ella testimoni si sabia que en Pere, scuder del dit Bernat Oliver, tingués diners, e ella testimoni dehia-li que diners devia tenir e que^m més de CCC florins devia haver, per ço com la muller del dit Pere stava / a dida e gonyava tots dies. E la dita Johanna dehia a ella testimoni si lo dit Pere tenia los diners en casa, e ella testimoni responia-li que en casa los devia tenir. E axí matex ella testimoni ha hoyt dir que la dita Johanna havia mes lo dit mestre Lorenç en casa, que lo senyor de casa no sabia res. E ella testimoni dix-ho un jorn a la / [36r] dita Johanna si lo-y havia mes, e la dita Johanna dix que hoc per regonèxer un libre qui era del mestre. E un vespre trobaren la porta uberta de l'ort, ço és, que no hi era laⁿ clau girada, sinó que stava tancada enlà. E creu ella testimoni que trach les claus de la cambre del dit Bernat Oliver, on acostumaven de star, e que havia / uberta la dita porta.

E dix més interrogada: que lo jorn que la dita Johanna e lo dit mestre Lorens foren presos, ella testimoni era a casa del dit Bernat Oliver e vench una dona ab una infanta. E dix que mestre Lorenç la-y trematia e volia saber per què la dita Johana no-y era stada dos jorns / [37r] havia e la dita Johanna dix a la dita dona:

- Digats a mestre Lorenç que no-m jaquexen exir de casa e digats-li que se'n vaja e que-s des²¹.

E açò dit, la dita dona se'n anà.

Interrogata si ella testimoni sab ho ha oyt dir que la dita Johanna ensemps ab lo dit mestre Lorenç o^o lo dit mestre Lorens haien presos alguns diners de la / caixa del dit Pere, e dix que no-s sab sinó per oyda dir al dit Pere.

Fuit sibi lectum et perseveravit.

[Testimoni: Bernat Oliver, ciutadà de Barcelona]

Venerabilis Bernardus Oliver, testis citatus, iuratus et interrogatus dicere veritatem, quam sciat, in et super predictis curie perventis et aliis de quibus interrogabitur. / [38r]

E dix açò saber: que un jorn de la altre setmana, no recorda a ell testimoni quin jorn era, en Pere Bach, qui stà ab ell testimoni per scuder, se clamà²² a ell testimoni que l'havian robat e tret de la sua caixa alguns diners, los quals tenia alt en una caixa, qui és en una cambra alt. E ell testimoni meravellàs molt com semblant cosa s'era seguida en casa sua e interrogà lo / dit scuder què li^p havian furtrat. E lo dit scuder dix que li havian furtrat ben XXXV florins o entorn, entre manuts e croats, e que no li havian gens tocat a la roba. E decontinent ell testimoni dix:

21. Digats a mestre ... e que-s des *amb una ratlla vertical al marge esquerre com a crida.*

22. Clamar-se: queixar-se.

-Nosaltres no som sinó tres en casa. Açò deurà haver fet, sens falla, na Johanna, qui stà en casa per macipa.

E de fet ell testimoni e lo dit / [39r] Pere digueren-ho a la dita Johanna, ço és, ell testimoni li dix:

-Vos havets fet aquest furt o jo l'è fet o vostro cosín germà.

E la dita Johanna cusàs tantost e dix que no plagués a Déu que ella ho hagués fet. E ell testimoni dix-li:

-Jo us daré X florins del seu e jo lexiar-vos he un mes de la soldada que-m deven.

E ella, dita Johanna, dix que / no plagués a Déu que-y sabés res. E après alguns dies una dona vench a casa d'ell testimoni demanant na Johanna. E la dita Johanna respòs-li què volia. E la dita dona dix:

- Mestre Lorenç me tramet açí per saber de vós què és.

E la dita Johanna respòs e dix que la tenian en casa com a presa per ço com li posaven que hauria furtats diners / [40r] en un scuder de casa. E la dita dona respòs que no plagués a Déu, que no era de tal fama. E ell testimoni oy⁴ com la dita Johanna dix que digués a mestre Lorenç que fermàs dret en poder del bisbe. E en açò la dita dona anà-se'n. E ell testimoni ha oyt dir a una dona del seu veynat que la dita dona dix al dit mestre Lorenç que si no / havia cames, que-n manlevàs e que se'n anàs, que-l sotsvager lo cercava. E lo dia matex, lo dit mestre Lorenç vench a casa d'ell testimoni per scusar-se ab dos jóvens. E lo dit mestre Lorens dix a ell testimoni qui ell li posava fama que na Johanna e ell havian furtats diners a un scuder e que ell no havia semblant fama / [41r] ni acustumava de fer semblants coses. E ell testimoni dix que ben sabia ell e la dita Johanna què s'eren fets los dits diners. E en aquestas paraules vench lo sotsvager e pres lo dit mestre Lorenç e la dita Johanna e mes-los en la presó.

Interrogatus per què ell testimoni ha suspita e creu que la dita / na Johanna e lo dit mestre Lorenç hagen furtats los dits diners al dit Pere, e dix que per ço com en la casa no eren sinó tots tresos, ço és, ell testimoni e la dita Johanna e lo dit Pere. E per ço axí matex com ell testimoni ha trobada uberta la porta del verger, e ell testimoni la trobà uberta. E un vespre la dita Johanna mes lo dit / [42r] mestre Lorenç alt en la cambre del dit Pere e trobà-lo-y lo mestre qui solia star en casa. E féu-li gran paor com lo vahé alt. E que l'ascolà li havia dit:

- Com sou açí?

E ell dix que per ço que legerien aquí.

Fuit sibi lectum et perseveravit. /

Die iovis, IIII^a die iulii, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o XX°, fuit processum ad inquirendum de premissis in modum qui sequitur.

[Testimoni: Constança, tavernera, muller de Pere Moles, barber, ciutadà de Barcelona]

Constancia, uxor Petri Moles, barbitonsoris, testis citata, iurata et interrogata dicere veritatem, quam sciat, in et super predictis curie perventis et aliis de quibus interrogabitur / [43r]

Interrogata si ella testimoni coneix mestre Lorenç, e dix que hoc, que son vahí era d'ella testimoni.

Interrogata si ella testimoni sab ho ha oyt dir que lo dit mestre Lorens ensemps ab na Johanna, la qual té per amiga, haien furtat de casa d'en Bernat Oliver alguna quantitat de diners, qui eran de un scuder de casa del dit Bernat Oliver, e dix que no. /

Interrogata si ella testimoni sab ho ha oyt dir que lo dit mestre Lorenç acustum de fer alguns caractes o breus²³. E dix ésser ver que ella testimoni stà après del dit mestre Lorenç, a casa de un prevera. E ella testimoni e un vahí seu tots jorns havian noves e baralla, tant que lo dit Johan sobergajava²⁴ a ella testimoni. E lo dit mestre Lorens dix a ella testimoni que / [44r] li faria un capbreu, que lo dit Johan no la sobergageria ni li faria anuig. E ella respòs-li que-n hauria gran plaer. E lo dit mestre Lorens dix a ella testimoni que li hagués pregamí de somera e de la sanch d'ella testimoni del dit manovell²⁵. E de fet lo dit mestre Lorens hac lo dit pregamí e vench a ella testimoni ab una agulla²⁶, punys²⁷ lo dit manuell e tragué-se'n. / E ab la sanch scrivi en lo dit pregamí. E dix a ella testimoni que speràs que la planeta fos en bona postillació. E plegar-lo hi à. E a cap de alguns jorns lo dit mestre Lorens lo donà plegat a ella testimoni, dient-li que s-o posàs demunt lo cor. E ella testimoni de fet posà'l-se demunt lo cor^s. E tantost que lo-y tench, se havia a seure, com cuydàs caure. E ella testimoni hac cone- / [45] –xença que lo dit breu li fahia mal. E levà'l-se e donà'l al dit Johan, per lo qual se era fet lo dit albarà. E ella testimoni un jorn dix al dit mestre Lorenç que ella passava fort mala vida ab lo senyor ab qui stava, e axí si hi sabia res que-y fos bo, e lo dit mestre Lorens dix que ell hi daria bon recapte e axí que hagués / dels cabells e de la femta²⁸ d'ella testimoni e raell de vallariana e una camisa de dit hom ab qui ella testimoni stava. Però no li dix què-y faria. E ella testimoni dix-li que li plahia. E puy recordàs que devia ésser qualque mala cosa, no lo-y volch donar. E vahent lo dit mestre Lorens que ella testimoni no li volch donar les dites coses, lo jorn del Ram prop passat, mentre / [46r] ella testimoni no era en casa, lo dit mestre Lorens anà-hi entrar per l'ort en casa e furtà-li una bossa de seda en què ella testimoni tenia diners del vi que venia²⁹. E per ço sabé ella testimoni que ell ho hac fet, car com fon venguda e la trobà menys, ella testimoni mes grans crits e dix que no havia sospita sinó de mestra Lorens. E lo dit mestre Lorens anà / vanir e lançà a ella testimoni en la falda la dita bossa ab los diners ab dues claus ab què la se'n havia aduyta³⁰.

Fuit sibi lectum et perseveravit.

Eadem die fuit processum ad inquirendum de premissis, ut sequitur.

23. Breu: Albarà que hom penjava al coll o posava sota la roba tocant el cos d'una persona per curar-lo o preservar-lo d'un mal. També s'usava amb els animals.

24. Soberguejar: Dominar altivament, abusivament.

25. Manovell o manuell: el dit petit.

26. que li hagués pergamí ... una agulla *amb una ratlla vertical al marge esquerre com a crida*.

27. Del verb punyir: Ferir amb una agulla o altre cosa amb punta.

28. Femta: Excrement; fem expel·lit per un animal.

29. que ella passava for mala vida ... tenia diners del vi que venia *amb una ratlla vertical al marge esquerre com a crida*.

30. E lo dit mestre ... se'n havia aduyta *amb una ratlla vertical al marge esquerre com a crida*.

[Testimoni: Angelina, muller de Salvador Palau, ciutadà de Barcelona]

Angelina, uxor Salvatoris / [47r] Palau, testis citata, iurata et interrogata dicere veritatem, quam sciat, in et super predictis curie perventis et aliis de quibus interrogabitur.

Interrogata si ella testimoni coneix mestre Lorens, qui stà al carrer de Sant Pol, qui és en la presó de Barchinona, e dix que hoc, que après d'ella testimoni stà pare't migera³¹. /

Interrogata si ha molt que lo dit mestre Lorens stà en lo dit carrer, e dix^v que prop de un^w any.

Interrogata si ella testimoni sab ho ha oyt dir que lo dit mestre Lorens tenga una fembra per amiga appellada Johanna, la qual stava per macipa a casa d'en Bernat Oliver, e dix que hoc, que ella testimoni le-y ha vista tenir en / [48r] casa per algun temps e puy la manà per macipa en alguns lochs e dehia que era sa cosina.

Interrogata si lo dit mestre Lorens tramès ella testimoni a casa del dit Bernat Oliver per saber què feya la dita Johanna, e dix ésser ver que hir hac VIII jorns lo dit mestre Lorens era vengut, no sab ella testimoni d'on, e pregà a ella testimoni que anàs a casa d'en Bernat Oliver per veura que / fahia la dita Johanna, car III jorns havia que no la havia vista. E ella testimoni, mal son grat, anà-hi com hagués altres coses a ffer. E com fou lla tocà a la porta e lo dit Bernat Oliver stava a la finestra. E ella testimoni demanà-li si hi era na Johanna. E lo dit Bernat Oliver respòs que no. E en açò la dita Johanna féu-se en una finestra e cridà:

- Veniu, madona Angelina. / [49r]

E ella testimoni entrà-se'n dins la casa e dix-li:

- Veus-ho: que-m tenen presa e an-me alevat que jo e mestre Lorenç havem robat en Pere, scuder de casa.

E lavors lo dit Bernat Oliver dix:

- Veus com va: que ella m'à mes de nits lo dit mestre en casa, que jo no-n sabia res, car ell me pogera haver degollat o altre mal fet.

E en açò / la dita Johanna dix a ella testimoni^x:

- Anau-vos-en. Digau a mestre Lorens que se'n vaja.

E ella testimoni anà-se'n a casa sua e trobà lo dit mestre Lorens e dix-li semblants paraules³¹: que se'n anàs, que na Johanna lo-y havia dit. E lo dit mestre Lorens li dix:

- Per què me'n iré jo, si no tinch tort en res?

Interrogata si ella testimoni sab ho ha oyt dir que lo dit mestre/ [50r] Lorens e la dita Johanna haien furtada alguna quantitat de diners de casa del dit Bernat Oliver, e dix que no-y sab res, sinó que ho ha oyt dir al scuder del dit Bernat Oliver.

Fuit sibi lectum et perseveravit.

31. E ella testimoni anà-se'n ... paraules *amb una ratlla vertical al marge esquerre com a crida i l'expressió* habet contestem.

[Acarament entre la testimoni Angelina, muller de Salvador Palau, i l'acusada Joana d'Oriola]

Die veneris, V^a iulii, anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo vicesimo, fuit factum acaramentum de dicta / Iohanna, delata, cum dicta Angelina super illo interrogatorio dicte Iohanne facto incipienti: “Interrogata si ella deposant dix semblants paraules a la dita dona” *et cetera. Et super illo interrogatorio dicte Angeline facto incipienti:* “Interrogata si lo dit mestre Lorens tramès ella testimoni a casa del dit Bernat Oliver per saber què fahia la dita Iohanna”. / [51r] E la dita Johanna dix:

- No plàcia a Déu que jo haie dites semblants paraules, ço és, que digués a mestre Lorens que se'n anàs.

E la dita Johanna dix:

- Certes, vos m'o digués que jo digués a mestre Lorens que se'n anàs e que lo sotsvager lo volia pendre.

E la dita Johanna dix:

- Certes, nunque ho diguí jurant e no sabia / que lo sotsvager lo degués pendre.

E la dita Angelina dix:

- Verament vos m'o digués.

E cascuna stech e perseverà en son dit.

[Acarament entre l'acusat Lorenç Portugalès, mestre en arts, i la testimoni Angelina, muller de Salvador Palau]

Et incontinenti etiam fuit factum acaramentum de dicto magistro Laurentio cum dicta domina Angelina super illo interrogatorio: “Si la dita Angelina dix a ell deposant com tornà / [52r] de casa del dit Bernat Oliver a casa del dit Bernat Oliver” *et cetera. Et super illo interrogatorio facto dicte domine Angeline incipienti:* “Interrogata si lo dit mestre Lorens tramès la dita dona a casa del dit Bernat Oliver” *et cetera. E lo dit mestre Lorens dix:*

- Verament vos no'm digués que jo me'n anàs.

E la dita Angelina dix:

- Certes, jo us ho diguí com la / dita Johanna m'o havia dit e vos digués-me: No he colpa en res.

E lo dit mestre Lorens dix:

- Verament vos no m'o digués.

E la dita Angelina dix:

- Certes, jo us ho diguí.

E cascadun d'ells stech e perseverà en son dit.

[Acarament entre l'acusada Joana d'Oriola i el testimoni Pere Bach, escuder]

Et incontinenti etiam fuit factum acaramentum de dicta domina Iohanna cum dicto Petro / [53r] Bach, scutififero, super illo interrogatorio incipienti: “Interrogatus per què ell deposant ha suspita en lo dit mestre Lorens e en la dita Johanna” *et cetera. Et super illo interrogatorio facto dicte Iohanne incipienti:* “Interrogata si ella deposant viu alguna vagada al dit Pere comptar diners” *et cetera. E lo dit Pere dix:*

- Verament ver és que la dita Johanna viu comptar / los diners a mi. E encara que entrà dins la cambra e mirà ampolles d'aygarós³².

E la dita Johanna dix:

- No plàcia a Déu que jo vos haia vists comptar diners.

E lo dit Pere dix:

- Verament vos ho vaés com jo-ls treguí de un sach e entràs en la cambra.

E cascun perseverà en son dit.

[Reinterrogatori de l'acusat mestre Lorenç Portugalès, mestre en arts, sobre la deposició de la testimoni Constança, tavernera, muller de Pere Moles, barber]

Et hiis ita peractis, fuit / [54r] processum ad interrogandum dictum magistrum Laurentium in modum qui sequitur.

Interrogatus si ell depositant conex una fembra appellada Constança, e dix que hoc, que moltes vagades ha jagut ab ella.

Interrogatus si ell depositant ha fets algunes medecines a la dita na Constança en temps / que era ab ella en^y amistat, e dix que no li féu sinó una nòmina³³, la qual ell depositant ha trasladada de una que tenia l'ardiacha de la Mar. E la dita na Constança pregà ell depositant que li-n fes una. E ell depositant hac un tros de pregamí e trasladà-le-y.

Interrogatus si ell depositant dix / [55r] a la dita Constança que la dita oració fos en pregamí de somera e que tragués III gotes de sanch del dit monovell, e dix que no.

Interrogatus si ell depositant scrivi la dita nòmina ab sanch del dit monovell de la dita Constança, e dix que no, mas que la scrivi ab vermelló.

Interrogatus si la dita Constança / dix a ell depositant que un capellà ab qui stava li volia mal o la maltractava, si sabia alguna cosa que hi fos bona, e dix que no.

Interrogatus si ell depositant dix a la dita Constança que ell li donaria bon reemey, que li hagués dels seus cabells e de la sua femta e de la rayl de la vallariana e una camisa de las sues, e dix que no / [56r] plàcia a Déus.

[Acarament entre la testimoni Constança, tavernera, muller de Pere Moles, barber, ciutadà de Barcelona, i l'acusat Lorenç Portugalès, mestre en arts]

Et incontinenti fuit factum acaramentum de dicta Constancia cum dicto magistro Laurentio^r in modum qui sequitur. Et lecta depositione dicte Constancie dicto magistro Laurentio et depositione^a dicti magistri Laurentii eidem Constancie^{ab}, e la dita Constança dix:

- Verament ço que jo he depositat e dit en ma deposició és veritat. Encara com m'agueren la bossa / furtada, vos fes scrimonis ab un clau e puys digués-me: "Jaquits-me anar, que jo trobaré la bossa". E a cap de una stona vench lo dit mestre Lorens e donà-li la bossa.

E lo dit mestre Lorens dix:

32. Aygarós: Aigua d'arròs.

33. Nòmina: Cèdula o placa on persones supersticioses escrivien certs noms considerats com a posseïdors de virtut contra encantaments i altres perills.

- Verament no és ver ço que vos havets dit en vostra deposició. Bé és ver que vos déyau que haviats perduda una bossa ab diners. E jo diguí lo ves del Saltiri. / [57r] Mas no fou ver que jo us donàs la bossa ab los diners.

E la dita Costança dix:

- Certes, vos lo haveu furtats.

E cascun stech en son dit.

Die iovis, XI^a die iulii, anno M^o CCCC^o XX^a.

[Acarament entre l'acusada Joana d'Oriola i la testimoni Joana, muller de Bernat Font]

Fuit factum acaramentum de dicta Iohanna delata cum Iohanna, uxore Bernardi Font, presentibus proceribus, et cetera. Et lecta / depositione dicte Iohanne, uxoris Bernardi Font, et lecto etiam illo interrogatorio facto dicte Iohanne d'Oriola incipienti: “E lectis depositionibus la dita na Johanna, muller d'en Bernat Font, dix que ver hi cert era que la dita Johanna li dix venint a casa sua ja si lo dit Pere havia dinés e que ella li dix que hoc: CC ó CCC florins devia tenir. / [58r] E la dita Johanna dix-li si-ls tenia en casa. E ella testimoni respòs-li que en casa los devia tenir, segons largament en sa disposició ha dit”.

E la dita Johanna d'Oriola dix a la dita Johanna:

- Digau-me vos on vos he dites semblants paraules. Certes, jamès vos ho diguí.

E la dita na Johana dix:

- Certes, / si faés un jorn que cercava una gallina.

E la dita Johanna dix:

- Certes, no us ho diguí, ans plorí^{ac} per una galina que havia perduda.

E en açò cascun stech en son dit e perseverà.

[Publicació de la inquisició]

Post hec vero die veneris, XII^a mensis iulii, anno a nativitate Domini millesimo / [59r] quadringentesimo vicesimo, dictus venerabilis iudex ad instantiam et requisitionem dictorum delatorum publicavit et pro publicata haberi voluit presentem inquisitionem, concedendo copiam de eisdem dictis delatis, salvo et expresse retento dicto procuratori fiscali quod in premissis possit dare et offerre quoscumque testes quos in premissis dare et offerre voluerit et receptos reinterrogari facere. /

[Petició del procurador fiscal de pena i/o turments tot demanant que s'iniciï]

Postea vero die lune, XV mensis iulii, anno predicto millesimo CCCC^o vicesimo, coram dicto venerabili iudice seu inquisitore comparuit dictus Petrus de Colle, locumtenens procuratoris fiscalis, parte ex una, et in alterius partis scilicet dicti delati absentia, obtulit et presentavit contra dictum delatum petitionem seriei sequentis:

Petit procurator fiscalis dictos / [60r] delatos ad debitam penam condempnari et in casu oportuno de tormentis provideri. Petitque dilationem congruam delato prefigi ad dan-das suas deffensiones.

Et protinus dictus venerabilis iudex sive inquisitor, concessa copia de eadem petitione dictis delatis, si eam habere voluerint, eisdemque ad respondendum dicte petitioni necnon ad dandum / et offerendum eorum deffensiones per abtos et admissibiles articulos declaratos, octo dies proxime sequentes assignavit, iubens predicta dictis delatis intimari. Que fuerunt intimata dictis delatis per Petrum Armengol, sagionem, ut ipse sagio retulit sive dixit. / [61r]

[FASE EN DEFENSA]

[Resposta i exposició de les defenses per part de Francesc Blanch, procurador del mestre Lorenç Portugalès, mestre en arts]

Postea vero die martis, XVI^a mensis iulii, anno a nativitate Domini millesimo CCCC^o vicesimo, coram dicto venerabili iudice sive inquisitore comparuit Franciscus Blanch, procurator, ut asseruit, dicti magistri Laurentii, et dicto nomine obtulit in suo translato hec que sequuntur:

Dicit hec pars quod per merita presentis inquisitionis non constat ipsos delatos commississe crimen contentum in preventionem. Ideo petit dictos delatos a captione liberari primitus vel saltem dari manuleutas. Nec in hiis obstant testes dari in inquisitione, quoniam nichil dicunt de certa scientia sed de auditu. Item, quia illi dicunt aliter a quo emanavit^{ad} / [62r] auditus. Item, sunt mulieres pauperes, ebrie, malivole huic parti et conditionis inhoneste. Et una facit partem et per idem dictus Bernardus Oliverii et Petrus, eius scutiffer, faciunt partem et procurarunt istam capturam et processum fieri contra istos delatos. Et sic dictis eorum standum non est nec est fides adhibenda nec debuerunt contra istam partem interrogari nec eorum testimonium est admit- / -tendum. Et sic, non obstantibus dictis^{ac} dictorum testium, debent dicti delati capti liberari a dicta captione, prout supra dictum est. Quod sic petit hec pars fieri.

Et protinus dictus venerabilis iudex, concessa copia de predictis dicto procuratori fischali, si eam habere voluerit, eidem ad respondendum predictis hinc ad / [63r] diem tertiam proximam assignavit, iubens hec dicto procuratori fischali intimari. Que fuerunt intimata dicto procuratori fischali per Petrum Oliva, sagionem, ut ipse sagio retulit sive dixit.

Postea autem die iovis, XVIII^a / mensis iulii, anno predicto M^o quadringentesimo vicesimo, coram dicto venerabili iudice sive inquisitore comparuit dictus Franciscus Blanch, dicto nomine, parte ex una, et in absentia dicti fisci procuratoris in scriptis obtulit in suo translato hec que sequuntur:

Isti delati sunt strani et non possunt reperire fideiussores. / [64r] Ideo hec pars iuxta merita processus petit ipsos liberari a captione in qua detinentur.

Et oblatis predictis, incontinenti dictus honorabilis inquisitor, concessa copia de predictis dicto procuratori fischali, si eam habere voluerit, eidem ad respondendum predictis hinc ad diem tertiam proximam assignavit, iubens hec dicto procuratori fischali intimari. Que fuerunt intimata dicto procuratori fischali acasu invento per scriptorem cause presentis.

Postea vero die veneris secunda mensis augusti, anno predicto millesimo quadringentesimo vicesimo, dictus Franciscus Blanch, nomine procuratorio dictorum delatorum, ex una parte, et /

[65r] *in absentia dicti fisci procuratoris in scriptis obtulit in suo traslato articulos sive positiones seriei sequentis:*

Pars dictorum delatorum, salvo honore honorabilis curie, negat petitionem contra ipsos et utrumque ipsorum datam et^{af} dicit petita pro parte curie minime fieri debere. Et hec dicit salvis sibi / omnibus exceptionibus et deffensionibus, nunc et in futurum ipsis delatis, tam coniunctim quam divisim, competentibus. Et hostendendo de eorum innocentia et bona iustitia et alias excipiendo et repellendo personas et dicta testium ex adverso datorum, ponit pars dictorum delatorum et probare intendit que sequuntur [66r] cum protestationibus consuetis, signanter quod non intendit aliquid dicere seu ponere iniuriam alicuius, sed solum pro sui iuris deffensione.

1.- Primo, ponit pars dictorum magistri Laurentii et domine Iohanne de Xea, alias de Oriola, et probare intendit quod dictus magister Laurentius est magister in artibus. /

2.- Item, ponit quod ipse venit ad hanc civitatem pro studendo et faciendo seu docendo de sua scientia.

3.- Item, ponit quod ipse fuit conductus in anno presenti pro docendo aliquos fratres monasterii Fratrum Minorum huius civitatis. Et de facto legit et docuit suos discipulos per dictum unum annum. Et fuit captus. / [67r]

4.- Item, ponit quod per^{ae} idem dicta domina Iohanna consuescebat^{ah} stare pro serviendo ad solidatam. Et sic lucrabatur suam solidatam.

5.- Item, ponit quod dicti magister Laurentius et domina Iohanna vixerunt, dum fuerunt in hac civitate, de eorum laboribus seu lucris provenientes ex eorum laboribus.

6.- Item, ponit quod dictus magister Laurentius / est homo qui consuevit vivere et stare honeste in suo hospitio et per idem dicta domina.

7.- Item, ponit quod predictus^{ai} magister Laurentius et domina Iohanna cessarunt committere malefficia et alia crimina dampnata seu punitione digna.

8.- Item, cessarunt super hiis fore diffamati.

9.- Item, ponit quod predicti consue- / [68r] -verunt confiteri et ire ad officia et facere alia que per christianos bene viventes sunt consueta.

10.- Item, ponit quod predicta sunt vera.

11.- Item, ponit quod de predictis est vox et fama.

12.- Item, ponit quod dicto seu depositioni Petri Bach et Bernardi Oliver in hiis que / dicunt contra dictos magistrum Laurentium et dominam Iohannam non est standum, nec est aliqua fides adhibenda seu eorum testimonium non debuit recipi et minus admitti, cum faciant partim de hac causa et instaverint et procuraverint hanc inquisitionem et capi dictos delatos et pretendant habere interesse in denunciatis contra dictos delatos. Et sic debent repelli seu / [69r] non admitti. Quod sic petit hec pars fieri.

13.- Item, ponit quod dicta Iohanna, uxor Bernardi Font, fuit serva dicti Bernardi Oliverii et est domestica et familiaris dicti Bernardi Oliverii et comedit et bibit continue in domo dicti Bernardi Oliverii.

14.- Item, ponit quod dicta Iohanna habuit duos filios, quos / primo asseruit fuisse genitos per dictum Bernardum Oliverii et postea per quendam capellanum.

15.- Item, ponit quod dictus Bernardus Font facit pro dicto Bernardo Oliverii partem contra dictum magistrum Laurentium et dictam dominam in hac causa, quia inter alia ve-

nit ad captionem querendo a carcenario quis liberaverat dictum magistrum Laurentium a / [70r] captione, quasi iratus pro dicta liberatione in personam dicti Bernardi Oliverii.

16.- Item, ponit quod dicta Iohanna est pauper, non habens in bonis valentia L florenos et erat tempore sue depositionis.

17.- Item, ponit quod dicta Iohanna est persona inhonesta, modice fidei, locax, vilis persona / et vilis conditionis et talis que ad testimonium non debuit admitti.

18.- Item, ponit quod ex predictis asseret (sic) quod dicto seu depositioni dicte Iohanne standum non est, nec est aliqua fides adhibenda, nec debuit eius testimonium admitti sed potius repelli. Quod sic petit hec pars fieri.

19.- Item, ponit quod Constancia, que / [71r] dicitur fuisse uxor d'enth Moles, fuit concupina cuiusdam sacerdotis vocati mossèn Johan, qui nuper mortuus^{ak} fuit.

20.- Item, ponit quod dicta Constancia nunc est concupina alterius sacerdotis vocati mossèn Johan^{al} [.....] et fuit incontinenti post mortem primi amasii.

21.- Item, ponit quod dicta Costancia / ut meretrix publicata fuit et stetit per lupanaria per magna tempora publice comittendo peccatum carnis.

22.- Item, ponit quod dicta Costancia est ebria et que continue inebriatur vino et erat tempore sue depositionis.

23.- Item, ponit quod dicta Constancia est et erat tempore sue^{am} depositionis vilis persona, / [72r] vilis vite et conditionis inhoneste, et talis cuius testimonium admitti non debuit.

24.- Item, ponit quod dicta Constancia est pauper, non habens in bonis valentia L florenos.

25.- Item, ponit quod dicta Costancia est levis mentis, mendax et talis cui fides non est adhibenda. /

26.- Item, ponit quod dicta Constancia furata fuit a quadam domina ostaleria, tunc vocata domina Beatrix, vinum et alia bona.

27.- Item, ponit quod dicta Constancia est malivola dicto magistro Laurentii et dicte domine Iohanne de Xea, prout ex eius testimonio monstratur, et plura dicit in suo testimonio in suo facto proprio contra dictum magistrum Laurentium. / [73r]

28.- Item, ponit quod ex predictis apparet quod dicto seu depositioni dicte Costancie standum non est nec debuit interrogari nec eius testimonium est admittendum sed debet repelli. Quod sic petit hec pars fieri.

29.- Item, ponit quod predictis attentis et aliis testibus datis pro parte curie non est standum nec debent admitti sed potius repelli et eorum dicta. Quod sic petit / hec pars fieri, consideratis eorum sexu, fama, qualitate et aliis circumstantiis.

30.- Item, ponit quod predicta sunt vera.

31.- Item, ponit quod de predictis est vox et fama.

Has positiones sive articulos dat, facit et offert pro deffensionibus pars dictorum magistri Laurentii et domine Iohanne, delatorum, petit se ad probandum admitti / [74r] et tempus ydoneum sibi concedi et dari pro testibus producendis, salvo quod possit, si opus fuerit, latius articulare. Et incontinenti dictus venerabilis iudex, concessa copia de predictis dicto procuratori fischali,^{an} eidem ad respondendum predictis ad diem tertiam proximam assignavit. /

Die martis, XX^a augusti, anno a nativitate Domini millesimo CCCC^o XX°, instante pro hiis et requirente procuratore fischali, fuit processum ad inquirendum de premissis, ut sequitur.

[**Testimoni: Jaume Prima, morro-de-vaques i saig de la cort del veguer de Barcelona**]

Iacobus Prima, emutilator et sagio³⁴ curie honorabilis vicarii Barchinone, testis citatus, iuratus et interrogatus dicere veritatem, quam sciat, in et super predictis curie perventis. / [75r]

E dix açò saber: que un any pot haver ho entorn que un prohò qui va acaptant, féu clamors a ell testimoni que roba li havian furtada, ço és, un gipó³⁵ e unes soletes³⁶ e un caperó³⁷. E deya lo dit prohò que ho havia fet mestre Lorens o sa amiga, “car dit m’an algunes persones del veynat que lo n’an vist exir”. E ell testimoni dix / que callàs e no digués res. E de fet ell testimoni trobà mestre Lorens prop lo pati del Spital dient Hores. E ell testimoni dix:

- Ab mi vos me havets a venir.

E lo dit mestre Lorens dix:

- Per què?

E ell testimoni tirà'l a depart e dix-li:

- Vos e vostra amiga ha furtat en un prohò certa roba.

E ell dit mestre Lorens dix:

- No sé / [76r] què us dieu. Són jo dexós si ella –dient-ho de sa amiga- té res del seu. Vagen-la sercar a Sant Vicens, que jo no hi sé res.

E ell testimoni dix-li:

- Veniu ab mi e scusar-vos n’eu davant la cadira.

E lo dit mestre Lorens dix:

- Anem parlar ab lo prior³⁸.

E de fet se’n pujaren alt en la cambre del prior. E lo dit prior e lo dit mestre Lorens parlaren en latí, / que ell testimoni no-ls³⁰ entès. A la fi lo dit prior dix a ell testimoni que se’n anàs dinar e que faés que lo prohò vengués al spital o que ell testimoni que-y vingués après dinar e que ell los daria la dita roba o lo dit mestre Lorens. E ell testimoni de ffeet après dinar tornà-hi e parlà ab lo prior. E lo dit prior dix a ell testimoni que lo dit prohò havia / [77r] bon recapte. E ell testimoni anàs-se’n al dit prohò per saber si era ver ço que lo prior li havia dit. E de ffeet ell testimoni anà-hi e lo dit prohò li dix que tot ço del seu havia haüt del dit prior e que ho grahia a Déus e a ell testimoni qui tant bé hi havia treballat.

Interrogatus si ell testimoni sab³⁹ com / ha nom lo dit prohò, e dix que no, bé és ver que stà al carrer d’En Robador.

Interrogatus si ell testimoni sab ho ha hoyt dir que haja fets d’altres furts mestre Lorens e sa amiga, e dix que no sab.

34. Saig: Funcionari de la justícia civil encarregat de fer les citacions, executar els embargaments, agafar els delinqüents i executar les penes a què l’autoritat condemnava els reus

35. Gipó: Peça de vestir, amb mànegues, ajustada i cenyida al cos, i que cobreix el tronc des dels muscles fins a la cintura.

36. Soletes: Peücs, espartenyas

37. Caperó: Cobricap que s’usava antigament, que era alt i acabat en punta, i a vegades s’estenia per avall formant una espècie de capeta que cobria les espatles i l’esquena.

38. No sé ... anem parlar ab lo prior *amb una ratlla vertical al marge esquerre com a crida*.

Predictum transumptum fuit a suo originali processu abstractum et cum eodem fideliter comprobatum per Iohannem de Pulcro Bove, scriptorem iuratum curie Vicarie Barchinone, hec manu propria subscribentem. / [78r]

[Testimoni: Antoni Masdeu, estudiant i mestre d'escolars, oriünd de Darnius, diòcesi de Girona]

[79r] *Anthoni Masdeu, studens, oriundus loci de Darnius diocesis Gerundensis, testis citatus, iuratus et interrogatus dicere veritatem, quam sciat, in et super capitulis supra insertis³⁹ et aliis de quibus interrogabitur.*

Et primo, super primo capitulo fuit interrogatus, eidem testi lecto⁴⁰, et dixit contenta in dicto capitulo⁴¹ fore vera.

Interrogatus quomodo scit et dixit que per ço com ell testimoni és lo dit Anthoni de Masdeu en lo dit capítol nomenat. E stà / en veritat que en la entrada del mes de juny prop passat, un vespre envers VIII° o X hores de la nit, ell testimoni stant en casa del dit Bernat Oliver mercader, ciutadà de Barchinona, per maestre, se puyave colgar alt en una cambra de la torra de la dita casa. E com fou al cap de la scala, ell testimoni veé star lo dit mestre Lorenç qui sehia tot baix al cap de la dita scala. E ell testimoni hac-ne gran paor e dix-li tals paraules o semblants:

- Cerdà³⁹, mestre Lorenç. E què fets vos aquí tant vespre?

E lo dit mestre Lorenç / [80r] dix:

-Na Johanna, ma cosina germana, mich⁴⁰ ha fet puyar -dient-ho de^{at} una dona qui stave ab lo dit Bernat Oliver^{av}, per ço que jugués ab ell testimoni, segons li dix lo dit mestre Lorenç.

E ell testimoni li dix:

- E per on sots puyat, que nosaltres no us havem vist puyar.

E lo dit mestre Lorenç dix:

- Per la cohina me ha fet passar la dita na Johanna.

E dites aquestes paraules, ell testimoni pres lo lumener de la^{av} sua cambra e devallà per lum, lexant lo dit mestre Lorenç dalt. / E ell testimoni dix e recità totes les dites coses^{aw} a un jove qui stà per scuder ab lo dit Bernat Oliver, appellat Pere. E lo dit Pere dix que pus axí era, que-l lexàs aquella nit jaure aquí e que non diguessen res al senyor aquella nit, demés que ell testimoni que tengués bestret⁴¹ a la roba de la dita cambra que non tragués res. E com vench al matí que foren levats, lo dit^{ax} mestre Lorenç se'n anà. E ell testimoni romàs en la dita cambra. E / [81r] com vench lo cendemà⁴² lavors següent, ell testimoni dix a la dita Johanna:

39. Cerdà: Murri, home que no mereix confiança, que procura enganyar.

40. Mich: pronom personal acusatiu de primera persona singular, equivalent a *me* o *mi*, usat amb verbs de moviment i sobretot de partença.

41. Tenir bestret: Fer servei, esser útil.

42. Cendemà: l'endemà.

- Madona Johanna, gardats-vos que d'aquesta hora anant⁴³ no façats venir en tal manera lo dit mestre Lorenç en aquesta casa, car en Pere ha trobat gran desplaer. E si lo senyor ho sebie, crec que hi trobaria major desplaer.

E la dita dona dix que jamás⁴⁷ lo dit mestre Lorenç no-y entraria, que ella lo-y faés entrar. /

Interrogatus si ell testimoni ha vist entrar lo dit mestre Lorenç d'altres vegades en la dita casa, e dix que no, sinó una vegada que ell testimoni e la dita Johana eren en la entrada de la dita casa, que laven bugada. E lo dit mestre Lorenç entrà-hi e rahonàs un poch ab ell testimoni e ab la dita Johana. E puix anà-sse'n.

Interrogatus si ell testimoni sap que lo dit maestre se'n portàs aquella nit ne altra vegada roba ne altres coses de la / [82r] casa del dit en Bernat Oliver, e dix que no vehé que aquella nit lo dit mestre Lorenç se'n portàs res, ne sap ne ha hoït dir que d'altres vegades se'n haie res portat de la dita casa, sinó ara despuix que ell testimoni és tornat de la sua terra, que ha hoït dir⁴⁸ al dit Bernat Oliver que una caxa li han uberta e que li han furtat diners e robes, però que no sap qui ho ha fet. E als dix que no-y sap.

Fuit sibi lectum et perseveravit.

[CURIA ECCLESIASTICA / JURISDICCIO ECLESIASTICA]

[FASE EN OFENSA]

[Declaració de l'acusat o delat Lorenç Portugalès, mestre en arts, mestre d'escolars, oriünd del regne de Portugal, habitant de Barcelona]

Et die martis, XVII^a septembris, anno predicto, venerabilis Anthonius de Ponte, vicesgerens dicti domini officialis, processit ad recipiendum depositionem a dicto magistro Laurentio Gondisalvi, delato antedicto, prout sequitur:

Magister Laurentius Gondisalvi, oriundus regni Portugalie, nunc vero habitator Barchinone, deponens in facto suo proprio sine iuramento et ut testis citatus, iuratus et interrogatus in alieno cum iuramento dicere veritatem, quam sciat, in et super hiis de quibus interrogabitur.

Et primo fuit eidem delato, ipso petente et requirente, lecta de verbo ad verbum depositio⁴⁹ per ipsum delatum facta in curia seculari et acaramentum factum de ipso delato cum dicta domina Angelina, uxore Salvatoris Palau. Et dixit se stare et perseverare in eisdem depositione et accaramento et contentis in eisdem.

Demum fuit interrogatus per dictum venerabilem vicesgerentem: ja lo vespre que ell deposant dormí en casa del dit Bernat Oliver ab lo mestre dels fills del dit Bernat Oliver, on trobà / [84r] a ell deposant lo dit maestre aquella nit, e dix que en la casa del dit Bernat Oliver.

Interrogatus en qual loch de la dita casa trobà lo dit maestre a ell deposant, e dix que al cap de una scala.

43. Enant: denota posterioritat de temps.

Interrogatus si hi havia negú ab lo dit maestre com trobà a ell depositant en lo cap de la dita scala, e dix que no, que tot sol vench lo dit maestre.

Interrogatus quines paraules dix lo dit mestre a ell depositant al cap de la dita scala, e dix que / no li recorda. Mas decontinent que lo dit mestre veé ell depositant, anà lla a lum e mes ell depositant en la cambra on lo dit maestre acostumave de dormir. E la dita Johanna puyà-los pa e vin, nous e formatge. E lo dit maestre, ell depositant e la dita Johanna menjaren e begueren en la dita cambra.

Interrogatus a quina hora entrà ell depositant en la dita casa aquella nit, e dix que envers hora de la oració⁴⁴.

Interrogatus si ell depositant toçhà a la porta, e dix que no, car ja / [85r] era uberta.

Interrogatus si ell depositant trobà negú en la entrada de la dita casa, e dix que hoc la dita Johanna. E la dita Johanna e ell depositant se'n puyaren abduy⁴⁵, segons ja desús ha dit e depositat en la deposició per ell depositant feta en la dita cort seglar.

Interrogatus a quina hora isqué lavors ell depositant de la dita casa, e dix que lo cendemà⁴⁶ ha hora del sol exit.

Interrogatus si despuix ell depositant és / entrat en casa del^{bb} dit Bernat Oliver, e dix que hoc una vegada que lo dit Bernat Oliver^{bc} tramès un seu scuder a ell depositant que anàs a la dita casa, car dita Johana era malalta. E de fet ell depositant hi anà après dinar e trobà aquí lo dit Bernat Oliver e molta d'altra gent qui staven entorn de la dita Johanna qui-s volia morir. E despuix ell depositant no és entrat en la dita casa.

Fuit sibi lectum et perseveravit /

Item, die iovis, X^a octobris, anno predicto, coram venerabili Anthonio de Ponte, vicesgerente dicti domini officialis. [88r]

[Acusació contra mestre Llorenç Portugalès per part del procurador fiscal Guerau Fangar]

Ihesus

Coram vobis honorabili domino officiali reverendissimi patris domini patriarche Iberusalem et administratoris Ecclesie Barchinone, denuntiat Geraldus Fangar, procurator fiscalis curie vestre, quod magister Laurentius, clericus simpliciter tonsuratus, quem in vestris carceribus tenetis emancipatum, non timendo Deum nec correctionem temporalem, crimina et excessus infrascripta comittere non erubuit sub forma sequenti:

I.- *Primo, quod dictus^{bd} delatus a magno tempore citra tenuit in suam concubinam^{bc} quamdam mulierem nomine Iohanna^d, uxoratam, publice et palam.*

II.- *Item, quod dictus delatus procuravit quod dicta Iohanna poneretur in servitio venerabilis Bernardi Oliverii, civis Barchinone, et ita de facto factum extitit^g.*

44. Hora de la oració: Hora foscant.

45. Abduy: ambdós.

46. Cendemà: l'endemà.

III.- *Item, quod dicta Iohanna de voluntate et consensu et tractatu dicti delati furata fuit Petro Bach, scutifero dicti Bernardi Oliverii, et a sua camera et a quadam techa^{bh} extraxit et secum asportavit res supradictas, videlicet un saquet on havia VII lliures en croats e dinés menus^{bi} barchinonins, dos florins d'or de Aragó; item, de una capsa dos florins d'or de Aragó e XX sous en menus; item, en un marsupio V florins Aragonie e V uncie de argent trencat.*

IV.- *Item, quod ita sic sunt presumptiones sequentes:*

1.- *Prima, quia erat et est sua concubina.*

2.- *Item, quia ipse fuit repertus paulo ante dictum furtum in domo dicti Bernardi / de nocte et ora tarda, in qua intraverat absque scitu dicti Bernardi Oliverii et dicti scutiferi et sue aliè^{bi} familie et illa nocte dormivit cum dicta Iohanna prenent-se sment de la cambre del scuder e de dicta techa.*

3.- *Item, quod ante factum furtum predictum dicta Iohanna^{bh} tramés a dir al dit delat que si no havia cames que'n menlavàs, car, si no ho feya, ell seria pres.*

V.- *Item, quod dictus delatus et dicta Iohana consueverunt furari et furta facere diversa bona.*

1.- *Primo, dicti delatus et Iohanna quadam die fuerunt reperti in quodam furto et capti per curiam, scilicet, per en Prima.*

2.- *Item, que lo maiorall del spital de Santa Creu s-i entrevestà⁴⁷ e avench⁴⁸ los dits delat e Johana ab aquells a qui havien furtat. E-s levà de carrera.*

VI.- *Item, quod dictus delatus visitando quandam beguinam de terra dicti delati qui est portugalensis^{bi}, vocatam Ysabell, que stà al carrer Nou, li furtà II fills de paternostres⁴⁹: un de corall, e eren bé CCC grans grossos, axí con un bon suiro; e un de fust, lo qual fill de^{bm} fust fo trobat en case del dit delat.*

VII.- *Item, quod dictus delatus accessit ad domum de una sedera qui stà al carrer de Na Canude e furtà-li un cofret e un diaman, les quals coses cobrà despuys la dita sedera. / [89r]*

VIII.- *Item, quod dictus delatus ha acustumat de fer breus e conjurs, e ha acustumat de usar de art de nigromància e fer fetillaries e signanter ne usà en persona de na Constansa, qui stà al carer d'En Robador, de la qual hac de son dit sanch ab què scrivi un albarà en pregamí de somera.*

VIII°.- *Item, quod dictus delatus est de premissis diffamatus et contra eum currit infamia.*

Unde cum predicta sint quamplurimum mala et mali exempli et sic non debeant sine debita castigacione pertransire, ideo dictus procurator fiscalis petit de premissis inquiri, que si reperta fuerint vera esse, petit dictum delatum taliter castigari quod sibi sit ad penam et ceteris transeat in exemplum^{bn}. /

[Interrogatori de l'acusat mestre Lorenç Portugalès]

[90r] *Et dicta eadem die iovis, decima octobris, anno predicto, dictus dominus vicesgerens, instante dicto procuratore fischali, processit ad interrogandum dictum delatum in et super ca-*

47. És a dir, entrevistà.

48. Avenir: Acordar, posar algunes persones en unitat de pensament o de sentiments.

49. Paternostres: Cadascun dels grans o bolletes que formaven uns rosaris, un collar, etc.

pitulis sive articulis per dictum procuratorem fischalem supra novissime oblati in modum qui sequitur.

Laurentius Gondisalvi, delatus antedictus, deponens in facto sup proprio sine iuramento et ut testis in alieno cum iuramento dicere veritatem, quam sciat, in et super dictis articulis novissime oblati /

Et primo super primo capitulo fuit interrogatus, et dixit que stà en veritat que ell depositant ha tenguda la dita Johanna per amiga entorn dos anys, poch més o menys, segons ja dit ha dessús e depositant.

Super secundo capitulo fuit interrogatus, et dixit que stà en veritat que ell depositant ne parlà ab un corredor gros, lo qual a veyares⁵⁰ de ell depositant és quschó⁵¹, que percassàs qualque casada⁵² on la dita Johanna pogués star per servir, com ell depositant no volgués tenir dona en sa casa. E de fet lo dit corredor mes la dita Johanna en casa del / [91r] dit Bernat Oliver en lo dit capítol anomenat.

Super III° capitulo fuit interrogatus et dixit super ipso nichil scire.

Super IIII° capitulo fuit interrogatus et dixit super ipso nichil aliud scire nisi ea que supra in suis depositionibus in curia seculari^{bo} et in hac curia factis continentur.

Super V^o capitulo fuit interrogatus et dixit contenta in dicto capitulo no esse vera nec continere veritatem, salvo^{bp} honore et reverentia curie. /

Super VI° capitulo fuit interrogatus et dixit super ipso hoc solum scire et verum esse. ço és, que un jorn ell depositant se burlave ab la dita Isabell. È burlant-se ab ella, ell li pres un fill de paternostres de fust del coll^{ba}, ella vehent e consentent. Les altres coses contentes en lo dit capítol dix que^{br} nega expressament, axí com aquelles qui no contenen veritat.

Super VII° capitulo fuit interrogatus et dixit que no és veritat ço que^{bs} en lo dit capítol se conté, com ja per les dites coses fos pres ell depositant en poder del dit official, de què ell hac bona pensa axí / [92r] aquell^{bt} qui era ignocent de les dites coses.

Super VIII° capitulo fuit interrogatus et dixit que remet les coses en lo dit capítol contenudes a la deposició per ell feta dessús en lo present^{bu} procés.

Super VIII° capitulo fuit interrogatus et dixit super ipsis nichil scire. /

Item, die veneris, undecima octobris, anno predicto, coram dicto domino Anthonio de Ponte, vicesgerente dicti domini officialis, comparuit^{bv} discretus Geraldus Fangar, prebiter, procurator fischalis antedictus, pro una parte, tantum. / [93r]

Die martis, XV^a octobris, anno predicto.

[Testimoni: Maria, muller de Pere Janer, mestre de cases, ciutadà de Barcelona]

Maria, uxor Petri Janer, magistri domorum, civis Barchinone, testis citata, iurata et interrogata dicere veritatem, quam sciat, in et super capitulis.

Et primo super primo capitulo eidem testi lecto fuit interrogata et dixit contenta in dicto capitulo fore vera.

50. Veyares o vijares: parer, semblant.

51. Quschó s. cuscó s. cusc: coix.

52. Casada: casa, família.

Interrogata quomodo scit, et dixit que per ço com lo dit maestre Lorenç e la dita Johanna staven paret / migera ab la casa o habitació de ella testimoni. Lo qual maestre Lorenç ha tenguda molt de temps la dita Johanna per amiga. E segons ella testimoni ha hoït dir a la dita Johana, la dita Johana havia marit en València, però que lo marit la havia derrenclida⁵³ e que lo dit maestre Lorenç la tragué del bordell.

Super II° capitulo fuit interrogata et dixit super ipso nichil scire.

Super III° capitulo fuit interrogata et dixit super ipso nichil scire. / [94r]

Super IIII° capitulo fuit interrogata et dixit super ipso nichil scire.

Super V^o capitulo fuit interrogata et dixit super ipso⁵⁴ nichil scire de certa scientia. Bé stà veritat, segons dix ella testimoni, vehé portar un dia un mantell scur a la dita Johanna fourrat⁵⁴ de terçanell⁵⁵, lo qual dehia la dita Johana que li havia comprat lo dit mestre Lorenç, lo qual, segons après ella testimoni ha hoït dir públicament en lo vehinat, on ella testimoni stà, que lo dit mantell era stat furtat per lo dit maestre Lorenç a una bossera⁵⁶, / qui solia star prop la carneria de la ovella, appellada Johaneta. E que de fet, segons se dehia en lo dit vehinat, la dita Johaneta havia cobrat lo dit mantell e un gramalló⁵⁷ vert e uns punyts vermells, los quals havia furtats a la dita bossera, segons ella testimoni ho hoït dir a la dita bossera e a molts d'altres, los noms dels quals a present no li recorden. E als sobre lo dit capítol dix no saber⁵⁸.

Super VI° capitulo fuit interrogata et dixit predicta in dicto capitulo se audivisse dici a moltes gens, los noms dels quals no li recorde. / [95r]

Super VII^a capitulo fuit interrogata et dixit super ipso nichil scire, nisi ea que supra dixit et deposuit.

Super VIII° capitulo fuit interrogata et dixit super ipso⁵⁸ hoc solum scire: ço és, que un jorn hagueren furtats diners a la dita Constança en lo dit capítol nomenada, la qual tenia taverna. E com li hagueren furtats los diners, entrà corrent en casa de ella testimoni tota delirida. E ella testimoni e lo marit de ella testimoni digueren-li com venia / axí. E la dita Constança dix:

- Mesquina que-m faré, car robada m'an, em han presa una bossa ab tots los diners que hi eren del vin.

E lavors ella testimoni dix al dit maestre Lorenç, per ço com ella testimoni havia hoït dir que fahia alguns conjús, tals paraules o semblants:

- Maestre Lorenç, vos qui sabets moltes coses, ¿sabriets qui hauria furtat los diners a madona Constança?

E lo dit mestre Lorenç dix:

53. Derenclir s. derrenclir: deixar, abandonar.

54. Fourrat: folrat, forrat.

55. Terçanell: tela de seda que feia un cordonet gros i servia per a fer cortines, banderes, folradures de barrets, de llibres, de guants, etc.

56. Lo qual segons ... bossera *amb una ratlla vertical al marge esquerre com a crida*.

57. Gramalla: túnica llarga fins als peus, que portaven els homes i també les dones, i especialment els consellers i regidors

58. Segons ella ... e als sobre lo dit capítol dix no saber *amb una ratlla vertical al marge esquerre com a crida*.

- No-y sé res.

E ella testimoni / [96r] dix-li:

- E veyats per reverència de Déu si hi poríets fer queacom que los diners se trobassen.

E lavors lo dit mestre Lorenç dix que li donàs un tallador de fust⁵⁹. E de fet ella testimoni pres un tallador de fust de la casa de la dita Constança e donà'l al dit mestre Lorenç. E lo dit mestre Lorenç^{by} pres lo dit tallador e entrà-sse'n en sa casa e tancà les portes. E après poch lo dit mestre Lorenç isqué en l'ort qui affrontave ab l'ort o exida de la casa de ell testimoni e de la casa de la / dita Constança ab lo dit tallador, en lo qual havia scrit tot entorn letres. Però ella testimoni no sap que s'i havia scrit. E dix a la dita Constança^{bz}:

- Tancats les^{ca} portes e metets-vos en lo lit^{cb}, car a cap de poch vos trobarets vostres diners.

E de fet a cap de poch la dita Constança trobà la dita bossa ab los diners sobre una taula, segons la dita Constança dix a ella testimoni. E ella testimoni dix a la dita Constança si havia sospita en negú que li hagués^{cc} / [97r] furtats los diners. E ella dix-li que no, sinó en lo dit mestre Lorenç, que no-s podia pensar que altri ho hagués fet sinó ell, car lo vespre passat havia dormit ab ella ab falses maneres, segons la dita Constança dix a ella testimoni.

Super VIII° capitulo fuit interrogata et dixit que de açò que ella testimoni ha dit e depositat lo dit delat és diffamat.

Generaliter et cetera. /

[Testimoni: Jaume Prima, saig de la cúria del veguer de Barcelona]

Die martis, XXII^a octobris, Iacobus Prima, sagio curie honorabilis vicarii Barchinone, testis citatus, iuratus^{cd}:

Et primo, super primo capitulo fuit interrogatus et dixit super ipso hoc solum scire et verum esse, ço és, que ell testimoni ha vist tenir al dit mestre Lorenç per algun temps dues dones per amigues, los noms de les quals ell testimoni ignora. E als sobre lo dit capítol dix no saber. / [98r]

Super II° capitulo fuit interrogatus et dixit super ipso nichil scire.

Super III° capitulo fuit interrogatus et dixit super ipso nichil scire.

Super IIII° capitulo fuit interrogatus et dixit super ipso nichil scire.

Super V^o capitulo fuit interrogatus et dixit super ipso^{ce} hoc solum scire et verum esse, ço és, que entorn un any ha passat, poch més o menys, ell testimoni a requesta de un hom appellat Pedro, lo sobrenom del qual ell testimoni ignora, lo qual és castellà e lo qual ara / va acaptant per la vila, pres^{cf} lo dit mestre Lorens dins l'espital de Sant Creu de Barchinona, per ço com lo dit Pedro dehia que lo dit mestre Lorenç li havia furtats de la sua casa un jupó, un capó e unes soletes⁶⁰. E axí com ell testimoni lo se'n menave pres e fou prop de la porta del dit hospital^{cg}, lo prior del dit spital dix a ell testimoni que-l lexàs parlar ab lo dit mestre Lorenç. E de fet los dits prior e mestre / [99r] Lorens parlaren molt abduy. E^{ch} com hagueren parlat abduy, lo dit prior dix a ell testimoni tals paraules o semblants:

59. Tallador de fust: Plat on es tallava i en què se servia la carn, el peix o altres viandes sòlides.

60. Soletes: peüics, espardenyes.

- En Jacme, no us cal menar lo dit mestre Lorenç pres, ne-l vos cal avolotar⁶¹, mas digats al bon hom que-l vos ha manat pendre, que vingue ací⁶², que jo li faré fer rahó de ço que demane⁶².

E ell testimoni a pregàries del prior lexà lo dit mestre Lorenç e dix al dit Pedro que anàs al dit prior que li faria fer rahó. E après / lo dit Pedro dix a ell testimoni que ell li fahia moltes gràcies, car a mà de ell testimoni havia cobrat les dites robes e que ho grahie a Déus e a ell testimoni. E als dix que no-y sap sobre lo dit capítol.

Super VI et VII° capitulo fuit interrogatus et dixit super ipsis nichil scire.

Super VIII° capitulo fuit interrogatus et dixit super ipso hoc solum scire: ço és, que un jove, qui té lo seu tauler de la taffureria⁶³, donà a ell / [100r] testimoni un breu⁶⁴, lo qual, segons lo dit jove dix a ell testimoni, que-l li havia dat una dona que stà al carrer d'En Robador, lo nom de la qual ell testimoni ignora, que-l donàs a ell testimoni que-l mostràs a la cort. E de fet ell testimoni pres lo dit albarà, lo qual era scrit en pergamí prim, en lo qual havia senyals, salamons⁶⁵ e rotles⁶⁶ e algunes altes cauractes. E donà-l al veguer de Barchinona e despuy no sap què-l s'à fet lo dit veguer, ne l'à vist despuy ell testimoni. /

Super VIII° capitulo fuit interrogatus et dixit quod de hiis que ipse testis supra deposuit dictus delatus est diffamatus.

Generaliter. / [101r]

[Acceptació dels testimonis donats en la cort secular]

Item, die iovis, XXIII^a octobris, anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo vicesimo, coram dicto domino officiali, existente ante ianuas carcerum episcopalis palatii Barchinone, comparuit dictus discretus Geraldus Fangar, prebiter, procurator fischalis antedictus, pro una parte, qui, presente dicto delato, obtulit in scriptis in sua copia que sequuntur⁶⁷:

Fischi pars pro melius fundanda sua intentione produxit testes in curia seculari datos. Et ubi dictus delatus nollit⁶⁸ illos haberi pro datis, petit illos cum suis acaramentis iterato interrogari. Et ubi vellit illis stare, petit hec pars hanc inquisitionem publicari, salvis acaramentis fiendis, si oppus fuerit, et quod possit plures testes producere.

Et dictus dominus officialis, concessa copia de predictis dicto magistro Laurentio, delato antedicto, eidem ad dicendum, si placet sibi quod atestationes recepte in curia seculari contra eum habeantur proinde ac si recepte fuissent in hac curia⁶⁹ ecclesiastica, hinc ad tertiam diem proximam assignavit, alias quod dicte atestationes repetantur. / [102r]

61. Avolotar s. avalotar: Cridar fort.

62. Lorens parlaren ... de ço que demane *amb una ratlla vertical al marge esquerre com a crida*.

63. Tafureria: Ofici de tafur; exercici dels jocs prohibits.

64. Breu: Albarà que pengem al coll d'una persona o animal per curar-lo o preservar-lo d'un mal.

65. Salomó: corona de llums.

66. Rotlle: Cercles usats pels mags com a signes propicis d'evocació d'un mal esperit.

Et quasi incontinenti dicta eadem die iouis dictus delatus obtulit et produxit coram dicto domino officiali quandam papiri cedulam scriptam huiusmodi seriey:

Yo, Lorenço Portugalès, tench per reebuts tots los testimonis en lo procés del veguer donats admetent-me ab aquells ensempls les deffensions e articles e accaraments fets ab los dits testimonis, demanant me sien publicats los testimonis en aquesta cort donats e que sien haüts los dits testimonis per reebuts, / axí com si fossen dats en aquesta cort, salvant-me dret de totes deffensions⁶⁷.

Et dictus dominus officialis publicavit atestationes in presenti causa receptas et pro publicatis haberi voluit, copiam de eisdem dictis partibus concedendo cum salviatibus assuetis. / [103r]

[FASE EN DEFENSA]

[Deposició de mestre Lorenc Portugalès]

Item, die mercurii, XX^a novembris, anno predicto^m, coram dicto domino officiali comparuit dictus magister Laurentius^{en}, pro una parte tantum, qui obtulit in scriptis in sua copia que sequuntur:

Ad probandum et demonstrandum de innocentia dicti magistri Laurentii illud de quo delatus et impetitus pro parte honorabilis fischi existit, et pro fundanda sua innocentia et intentione modo et forma quibus melius et utilius valeat suo proposito adaptari et elucencius testibus pro sua parte producendis in^{co} sui deffensione veritas elucescat, / dictus magister Laurentius dat et ponit in sui deffensione et per modum deffensionis super hiis de quibus impetitus existit, articulos sive^{cp} depositiones sequentes. Et excipiendo et repellendo personas et dicta testium ex parte fischi datorum, protestatur etiam quod non intendit aliquid dicere seu ponere in iniuriam alicuius sed solum pro sui iuris deffensione, non astringens se ad superfluam probationem, sed solum ad ea que faciant pro sua intentione fundanda. / [104r]

I.- Et primo ponit et, si negetur, ex adverso probare intendit, quod dictus magister Laurentius est homo bone fame, conditionis et conversationis, et talis qui vult vivere ut quilibet homo bone fame et conversationis.

1.- Item, ponit modo quo supra quod dictus magister Laurentius est homo qui laborat pro vita sua et eius sustentatione / in eius arte laborando, conservat suam bonam famam, ut quilibet homo bone vite et conversationis.

2.- Item, ponit modo quo supra quod dictus magister Laurentius est homo catholicus et fidelis christianus, observans precepta Ecclesie et eius mandata. / [105r]

3.- Item, ponit quod Anthonius Masdei est domesticus et familiaris Bernardi Oliver, comorans com ipso Bernardo pro magistro filiorum seu filii dicti Bernardi.

67. Es conserva dins el manuscrit del procés, en full solt, aquesta declaració de l'acusat mestre Llorenç escrita de mà pròpia: <<Yo, Lorenço Portugalès, tench per rebuts tots los testimonis en lo procés del veguer donats admetent-me ab aquells ensempls les deffensions e articles e acaraments fets ab los dits testimonis demanant me sien publicats los testimonis en aquesta cort donats e que sien haguts los dits testimonis per rebuts, axí com si fossen dats en aquesta cort, salvant-me dret de totes deffensions>> .

Ignorat hanc dictus procurator fiscalis medio cause iuramento. /

II.- Item, ponit quod dictus Bernardus Oliverii facit et fecit partem in hoc processu saltem existentem, et qui hanc capturam dicti magistri Laurentii procuravit et fieri fecit, et instat de presenti et dictum testem et alios ministravit.

Credit dictus procurator fiscalis quod dictus Bernardus Oliverii facit instantiam.

III.- Item ponit quod dictus Anthonius Masdei deponit ad voluntatem dicti Bernardi et quod ut ipse Bernardus voluit.

Non credit dictus procurator fiscalis iuramento cause.

III.- Item, ponit quod dictus Anthonius in sua depositione testificatur de / [106r] lenosinio sive de *alcavotaria*, dicit quod ipse prestitit pacienciam illa nocte quod dictus magister Laurentius cubaret in dicta domo cum dicta Iohanna, domina dicte domus ignorante. Et sic confitetur de se inormia (sic) et per consequens ei credi non debet.

Ignorat hanc dictus procurator fiscalis.

IV.- Item, ponit quod dictus Anthonius est solus et singularis in suo dicto.

Remittit ad processum dictus procurator fiscalis.

VI.- Item, ponit quod dictus Anthonius / non testificatur de aliquo crimine saltem punibile contra dictum magistrum Laurentium.

Remittit ad eius depositionem.

VII.- Item, ponit quod, premissis attentis, dicto seu depositioni dicti Anthonii standum non est, nec debet eius testimonium admitti, set potius compelli. Quod sic petit hec pars fieri.

Iuratus est.

VIII.- Item, ponit quod predicta sunt vera^{ca}.

Ignorat de ignoratis, de non creditis non credit.

VIII.- Item, ponit quod de predictis est / [107r] vox et fama.

Idem ad hanc.

X.- Item, ponit quod domina Maria, uxor Petri Ianuarii, est mulier que contra personam clerici in criminibus testimonium ferri non potest.

Iuris est.

XI.- Item, ponit quod dicta Maria est mulier coniugata et comisit adulterium, quoniam ipsa tenet amasium^{ca}.

Ignorat. /

XII.- Item, ponit quod dicta Maria consuevit comittere crimen lenosinarii, hoc est, *que alcavota de molts hòmens e dones*.

Idem ad hanc.

XIII.- Item, ponit quod dicta Maria consuevit se vino inebriari. / [108r]

XIII.- Item, ponit quod dicta Maria est mala mulier, valde ritxosa et erat tempore sue depositionis.

Idem ad hanc.

XV.- Item, ponit quod dicta Maria est mendax, valde locax et erat tempore sue depositionis.

Idem ad hanc.

XVI.- Item, ponit quod dicta Maria tempore sue depositionis erat malivola dicto Laurentio.

Idem ad hanc. /

XVII.- Item ponit quod dicta Maria est malis persona que ad testimonium admitti non debet nec standum est suis dictis, seu potius repelli. Quod sic petit hec pars fieri.

Idem ad hanc.

XVIII.- Item, ponit quod omnes testes sunt laici, qui admitti non debent contra clericum in causa ista.

XIX.- Item, ponit quod predicta sunt vera.

Iuris est. / [109r]

XX.- Item, ponit quod de predictis est vox et fama.

XXI.- Item, ponit quod ex predictis inquisitis nec alias⁶⁸ constat dictum magistrum Laurentium comisisse aliquod grave delictum et per consequens debet liberari a captione. Quod sic petit hec pars fieri saltem illum tradendo manuleute quam offert.

Idem ad hanc.

XXII.- Item, ponit quod Iacobus Prima, / *morro-de-vaques*⁶⁸, est laycus.

Credit hanc.

XXIII.- Item, ponit quod Iacobus Prima est infamis infamia iuris et facti, attento eius officio, et erat tempore sui testimonii.

Iuris est.

XXIII.- Item, ponit quod dictus Iacobus fuit blasfemator Dei et sanctorum et valde⁶⁹ enormis et pro talis fuit publice condempnatus et habitus ut suspectus de heresi et positus in trono / [110r] sive *cadafal* in eadem⁷⁰ Barchinona palatii et publice sententiatus et condempnatus. Unde remansit infamis.

Remittit ad procesum inde factum.

XXV.- Item, ponit quod dictus Iacobus Prima est *tauleger*⁶⁹ et usurarius publicus et qui consuevit tenere *tauler* seu *tafuraria*⁷⁰.

XXVI.- Item, ponit quod dictus Iacobus Prima est periurus.

Idem ad hanc.

XXVII. Item, ponit quod dictus Iacobus Prima / est talis persona et ita reprobata quod ad testimonium admitti non debet signanter contra clericum, cum est fide aliqua adhibenda.

Iuris est.

XXVIII.- Item, ponit quod predicta sunt vera.

Ignorat.

XXIX.- Item, ponit quod de predictis est vox et fama.

Idem ad hanc.

Has positiones sive articulos pro deffensionibus dat et offert ad presens hec pars, / [111r] salvo sibi iure de imposterum offerendis, super quibus petit se ad probandum admitti. Et quia non⁶⁹ constat per inquisita dictum magistrum Laurentium⁷⁰ aliquid (sic) grave comisisse delictum, pro tanto debet tradi manuleute. Quod sic petit hec pars fieri, cum sic⁶⁹ per iustitiam sit fiendum.

68. Morro-de-vaques: botxí.

69. Tauleger s. tauletger: posseïdor de taula o establiment de joc.

70. Tafuraria: ofici de tafur, de jocs prohibits.

[Rèplica del procurador fiscal]

Et dictus dominus officialis, concessa copia de predictis dicto Geraldo Fangar, procuratori fiscali, eidem ad respondendum dictis capitulis in legalitate sui officii per verbum credit vel non credit. Et alias utrique parti ad comparendum et procedendum ut iuris fuerit in causa, diem veneris proximam assignavit, mandans intimari.

Fisch. Item, die martis, XXVI^a novembris, anno predicto, coram dicto domino officiali comparuit dictus Geraldus Fangar, procurator fischalis, pro una parte tantum, qui obtulit in scriptis^f que sequuntur: /

Ihesus

Pars fischii in legalitate sui officii respondet capitulis ex adverso oblatis ut in fine^{cz} cuiuslibet continetur.

Et incontinenti dictus procurator fischalis in legalitate sui officiith respondit dictis capitulis, prout in fine cuiuslibet eorum continetur. Et dictus dominus officialis, comissa copia de predictis dicto magistro Laurentio delato^{ab} probationes adiudicavit et pro testibus dandis et producendis primam dilationem dicto delato^{oc} dedit et concessit, et pro ipsa prima dilatione decem dies, qui currere incipiant die crastina, assignavit, mandans intimari. Que fuerunt intimata dicto magistro Laurentio personaliter reperto per Berengarium Mas, huius curie nuntium iuratum, prout dictus nuntius retulit⁷¹. /

[Nomenament del procurador de l'acusat mestre Lorenç Portuguès. Exposició del procurador]

Et die veneris, XXVIII^a mensis novembris, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o XX° dictus magister Laurentius, constitutus in presentia dicti domini officialis, constituit et ordinavit [procuratorem] Steffanum Laurentii, prebiterum^{ad}, oriundum loci de Sancta Arena (sic) regni Portugalie, habitatorem Barchinone^{de}, apud acta et agenda ad totam presentem causam, sive ipsum constituentem adesse contigerit sive abesse. / [113r]

Item, die sabbati, septima decembris, anno predicto, coram dicto domino officiali comparuerunt dicti procurator fiscalis et^{af} Steffanus Laurentii, dicto nomine, petentes et requirentes omnes et singulos testes in presenti causa productos publicari. Et dictus dominus officialis, petentibus et requirentibus dictis procuratore fiscali et Steffano Laurentii, dicto nomine, omnes et singulos testes in presenti causa productos publicantur (sic) et pro publicatis haberi voluit, copiam de eisdem dictis partibus concedendo.

71. Dins el manuscrit es conserva un bitllet amb signatura autògrafa de mestre Llorenç, on expressa la seva opinió sobre la rèplica del procurador fiscal als articles per ell donats: "Aquelles articles dapnats vol Lorenço haver per donats e que sien mesos al principi dels altres articles ordenats per micer Pere Jordà. Lorens Portugalès".

Item, die lune VIII^a mensis decembris, anno predicto, coram dicto domino officiali comparuit dictus Steffanus Laurentii, dicto nomine, pro una parte tantum^{de}, / et obtulit et presentavit quandam papiri cedulam scriptam seriem huiusmodi in se habentem:

Davant vós, molt honorable mossèn lo official, comparent, diu e posa Stevan Lorenço, com a procurador de mestre Lorenço Portegalès, que com ell haia ben provats per bons testimonis e dignes de fe los articles per part sua derrerament donats en vostra cort tots, sinó lo d'en Prima, saig, que ja per sa infamia general és ben provat / [114r] no ésser digne de ésser reebut en testimoni. E axí mateix no ha reprovat lo testimoni d'en [Anthoni] Masdéu, que no deja ésser pres en testimoni com sia mestre dels fills d'en Bernat Oliver e domèstich de sa casa, menjant son pa e bevent son vi, com li parega superfluu de fer la dita prova, per ço com lo dit Anthoni en sa deposició per ell feta en la dita cort ha confessat ésser domèstich del dit Bernat Oliver. E ésser axí / se mostra per hobra, com dissapte prop passat en companyia Pere Bach, scuder del dit Bernat Oliver e adversari del dit Lorenço, vench en la dessus dita cort, present e veent-ho lo discret en Johan Vinyals e d'altres. Perquè ateses les dessus dites rahons e altres que posar se porien, requer lo dit Lorenço a vós honorable mossèn l'official per vostre ofici que li donets bona sentència abolu- / [115r] -tòria e definitiva de ésser deliurat decontinent de vostra presó, com axí deja fer per dret e per justícia, requirint-vos en notari⁷² et cetera.

Et dictus dominus officialis, concessa copia de predictis dicto procuratori fischali, eidem ad dicendum causas quare requisita fieri non debeant, et alias utrique parti ad comparendum et procedendum ut iuris fuerit in causa diem mercurii proximam assignavit. /

[El procurador fiscal demana el turment]

Item, die mercurii, XI^a decembris, anno predicto, coram dicto domino officiali comparuerunt dicti Geraldus Fangar, procurator fiscalis, et Steffanus Laurentii dicto nomine. Et dictus^{dh} procurator fiscalis obtulit in scriptis sequentia:

Ihesus

Tam per merita processus quam alias fuit et est fundata^{di} fischi partis intentio vel saltim insurgunt talia et tanta indicia quod fuit et est locus questionibus, cuare fischi pars petit dictum delatum debita condempnari pena, que, si pecuniaria fuerit, petit illam sibi adiudicari, cofris reverendi patris domini Barchinonensis episcopi et patriarche Iherosolimitani aplicandam, et alias in causa ministrare iustitie complementum^{dj}. Et quia dictus delatus iam suas dedit defensiones et ille sunt publicate, sic quod non restat aliud nisi quod causa determinetur, pro tanto dictus fiscus renuntiat et concludit in^{dk} causa quoad interlocutoriam tormentorum.

72. Dins el manuscrit del procés es conserva en full solt la petició del procurador fiscal escrita de pròpia mà. Les diferències entres les dues redaccions són purament formals.

Et dictus dominus officialis, concessa copia de predictis / [116r] dicto Steffano Laurentii, dicto nomine, eidem ad renuntiandum et concludendum in presenti causa quoad interlocutoriam tormentorum, et alias utrique parti ad comparendum et procedendum ut iuris fuerit in causa, diem sabbati proximam assignavit.

[La defensa demana que es dicti sentència]

Item, die sabbati XIII^a decembris, anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo vicesimo, coram dicto honorabili domino officiali comparuit dictus Steffanus Laurentii, dicto nomine, pro una parte tantum, qui obtulit in scriptis in sua copia que sequuntur.

Hec pars renuntiat et concludit quoad interlocutoriam tormentorum et petit sententiam. /

Et dictus honorabilis dominus officialis, concessa copia de predictis dicto Geraldo Fangar, procuratori fiscali, eidem et utrique parti ad audiendum^{al} interlocutoriam an^{dm} sit locus questionibus et tormentis, et alias ad comparendum et procedendum ut iuris fuerit in causa, diem martis proximam assignavit, mandans intimari. / [117r]

[El procurador fiscal demana el turment]

Pars. Item, die martis, XVII^a ianuarii, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o XX°, coram dicto domino officiali comparuerunt dicti Geraldus Fangar, prebiter, procurator fischalis, et Steffanus Laurentii, dicto nomine. Et dictus Geraldus Fangar, dicto nomine, obtulit in scriptis in sua copia que sequuntur.

Ihesus

Non credit fischi pars dictum delatum iuvari^{dn} testibus per eum productis, atento et alias quia interrogati super XIII° articulo deffencionum et aliis sequentibus deponunt extra materiam articulorum^{do}. Cuare^{dp} petit dictus procurator fiscalis pronuntiarum super interlocutoria tormentorum, cum credit esse indicia sufficientia ad torturam.

Et dictus dominus officialis, concessa copia de predictis dicto Steffano Laurentii dicto nomine, / dictis partibus ad id quod supra diem veneris proximam^{da} assignavit⁷³.

Notes de l'aparat crític: a. *Segueix ratllat* cro – b. *Segueix ratllat* a cambra – c. *Segueix ratllat* que havia mester – d. *Segueix ratllat* lo – e. *criava interlineat i escrit sobre crihava ratllat* – f. *Innuitur que és sa concubina escrit al marge esquerre* – g. *en casa del dit Bernat interlineat* – h. *ab ella deposant interlineat* – i. *predictis interlineat* – j. *Berengario Ninou et dicto Guillermo Mir interlineat* – k. *Segueix ratllat* vus – l. *Segueix ratllat* havia – m. *e que interlineat* – n. *la interlineat* – o. *Segueix ratllat* fe – p. *Segueix ratllat* hari – q. *Segueix ratllat* ca – r. *Segueix ratllat* a cambra – s. *Segueix ratllat* e tantost – t. *Segueix ratllat* mij –

73. Segueix el segell de l'Arxiu Diocesà de Barcelona.

u. *Segueix ratllat* interrogata si ha molt – **v.** *Segueix ratllat* que – **w.** *Segueix ratllat* ha – **x.** *Segueix ratllat* ana v – **y.** *Segueix ratllat* mi – **z.** mi – aa. magistro Laurentii et depositione *interlineat* – **ab.** Constancie *interlineat* – **ac.** *Segueix ratllat* per – **ad.** *Segueix ratllat* auditis – **ae.** dictis, *al ms* dicta – **af.** *Segueix ratllat* dix – **ag.** per manca *al ms* – **ah.** consuescebat, *al ms* consuebat – **ai.** predictus, *al ms* predictum – **aj.** *Segueix ratllat* Molins – **ak.** mortuus, *al ms* mortus – **al.** *Segueix al ms un espai en blanc per al cognom, que indiquem amb [...]* – **am.** *Segueix ratllat* dpo – **an.** *Segueix ratllat* eidem – **ao.** *Segueix ratllat* enteses – **ap.** *Segueix ratllat* o – **aq.** *Segueix ratllat* de qu – **ar.** *Segueix ratllat* fuit – **as.** *Segueix ratllat* suunt – **at.** ho de *interlineat* – **au.** *Segueix ratllat* e ell testimoni – **av.** *Segueix ratllat* compra – **aw.** *Segueix ratllat* al dit – **ax.** *Segueix ratllat* s – **ay.** *Segueix ratllat* ell – **az.** *Segueix ratllat* pli – **ba.** *Segueix ratllat* et acaramen – **bb.** *Segueix ratllat* a – **bc.** *Segueix ratllat* ha – **bd.** dictus *interlineat* – **be.** *Segueix ratllat* cum – **bf.** *Segueix ratllat* in – **bg.** extitit, *al ms* extit – **bh.** *Segueix ratllat* se – **bi.** *Segueix ratllat* de – **bj.** alie, *sic al ms per alius* – **bk.** *Segueix ratllat* misit atres – **bl.** *Segueix ratllat* bis – **bm.** de *interlineat* – **bn.** *Segueix ratllat* fisch item die veneris undecima octobris anno predicto coram domino apostolico comis Anthonio de Ponte vicesgerente dicti domini officialis – **bo.** *Segueix ratllat* facta – **bp.** *Segueix ratllat* honer – **bq.** de coll *interlineat* – **br.** dix que *interlineat* – **bs.** que manca *al ms* – **bt.** *Segueix ratllat* que – **bu.** *Segueix ratllat* praesses – **bv.** *Segueix ratllat* dictus – **bw.** *Segueix ratllat* hoc solum – **bx.** *Segueix ratllat* ipo – **by.** *Segueix ratllat* prese – **bz.** *Segueix ratllat* anats vos colgar – **ca.** *Segueix ratllat* vostra – **cb.** metet-vos en lo lit *interlineat* – **cc.** *Segueix ratllat* fortat – **cd.** *Segueix ratllat* et inter – **ce.** *Segueix ratllat* nichil – **cf.** pres *interlineat* i *segueix ratllat* ana volia pendre – **cg.** *Segueix ratllat* dix a ell – **ch.** *Segueix ratllat* a casa de pot – **ci.** *Segueix ratllat* qe – **cj.** *Segueix ratllat* petit fisci pars testes – **ck.** *Segueix ratllat* illis sta – **cl.** *Segueix ratllat* ste – **cm.** *Segueix ratllat* nativitate Domini mil – **cn.** Laurentius, *al ms* lauretius – **co.** in *escrit sobre* en – **cp.** *Segueix ratllat* deffensiones – **cq.** *Segueix ratllat* insta – **cr.** Item ponit quod dicta Maria ... amasium *repetit al ms* – **cs.** *Segueix ratllat* insta - ct. valde, *al ms* vale – **cu.** *Segueix ratllat* palacii – **cv.** *Segueix ratllat* constat – **cw.** *Segueix ratllat* aliquicuid – **cx.** *Segueix ratllat* jur cum sit – **cy.** *Segueix ratllat* in sua copia – **cz.** *Segueix ratllat* cus – **da.** *Segueix ratllat* prestitit calumnie iuramentum sup – **db.** *Segueix ratllat* eidem – **dc.** delato *interlineat* – **dd.** prebiterum *interlineat* – **de.** *Segueix ratllat* ad omnes – **df.** *Segueix ratllat* ma – **dg.** *Segueix ratllat* et petit – **dh.** *Segueix ratllat* scri – **di.** *Segueix ratllat* huius – **dj.** *Segueix ratllat* rat – **dk.** *Segueix ratllat* ire – **dl.** *Segueix ratllat* ius – **dm.** *Segueix ratllat* dictus – **dn.** *Segueix ratllat* suis – **do.** *Segueix ratllat* secundum – **dp.** *Segueix ratllat* fischi – **dq.** *Escrit al marge inferior* ad id quod supra ad diem veneris.